

ชีวประวัติและตำนานการสร้างสรรค์ศิลปะของ

อินสนธิ^๔ วงศ์สาม^๔

ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะ (ประติมากรรม) ปี พ.ศ. ๒๕๔๒

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงวัฒนธรรม

ปุมหลัง

ตระกูล วงศ์สาม กับจุลจักรวาลของ คนยอง

ชุมชนชาวเหนือกลุ่มหนึ่งเรียกตนเองว่า *คนยอง* กระจายกันอยู่ในพื้นที่บางส่วนของ จังหวัดลำพูน และในเขตอำเภอป่าซาง อย่างหนาแน่น กล่าวได้ว่าเมืองลำพูน คือ เมืองของกลุ่มชาติพันธุ์คนยองเป็นส่วนใหญ่

คนยอง มีภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ และมีประวัติการอพยพย้ายถิ่นจากแคว้นสิบสองปันนา ในมณฑลยูนนานตอนใต้ของประเทศจีน เข้ามาสู่บริเวณตอนเหนือของประเทศไทย ในพื้นที่ จังหวัดลำพูน เชียงใหม่ และพื้นที่ใกล้เคียงอย่างมีหลักฐาน

อินสนธิ เป็นคนยอง มีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ที่สามารถสืบสาวได้จากพงศาวดาร สิบสองปันนา และตำนานเมืองยอง เพื่อค้นหารากเหง้า แก่กอ ของตระกูล วงศ์สาม ว่ามีปุมหลัง หรือความเป็นมาอย่างไร

การอพยพย้ายถิ่นของคนยองเกิดจากภาวะสงครามในอดีต เป็นการแย่งชิงผู้คนระหว่าง รัฐเชียงตุง เชียงใหม่ และเชียงรุ่ง หรือระหว่างศูนย์อำนาจสามฝ่าย คือ จีน พม่า ล้านนา ในสถานการณ์ดังกล่าวทำให้เมืองยองอยู่ในฐานะเป็นเมืองชายขอบ^{*} เป็นดินแดนของความขัดแย้ง และสงคราม แต่ขณะเดียวกันก็เป็นดินแดนที่มีอิสรภาพ เพราะอยู่ห่างจากแสงสว่างของดวงเทียน ของศูนย์อำนาจดังกล่าว ทำให้วัฒนธรรมของยองดำรงความเข้มข้นของตนเองไว้ได้

อีกประการหนึ่ง การกวาดต้อน *กลุ่มคนยอง* มีลักษณะพิเศษ คือ เป็นการกวาดต้อน ที่เรียกว่า “เทครัว”^๒ โดยยกมาทั้งระบบสังคมและวัฒนธรรม มาตั้งเจ้าเมือง บุตรภรรยา ขุนนาง

* นิธิ เอียวศรีวงศ์ อ้างโดย แสง มาละแซม ใน “คนยองย้ายแผ่นดิน” หน้า ๕๘

๒ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา บทนำในหนังสือของ แสง มาละแซม “คนยองย้ายแผ่นดิน” สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๔๐

พระสงฆ์ ไพร่บ้าน พลเมือง ที่เป็นทั้งชาวนา ช่างฝีมือ ศิลปิน ทั้งชาย หญิง เด็ก เป็นจำนวนมาก นับหมื่น ดังนั้นการอพยพย้ายถิ่นเช่นนี้ทำให้วัฒนธรรมของคนของ สามารถดำรงความเป็น ปึกแผ่นและคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของตนเองสืบมา ตั้งแต่ภาษา อาหารการกิน การสร้างบ้าน สร้างวัด การตั้งชื่อหมู่บ้าน วัด สะพาน สุสาน ฯลฯ ล้วนเป็นการจำลองชุมชนเดิมของ เวียงยอง (Microcosm) ในสิบสองปันนา มาสู่ชุมชน เวียงยอง ลำพูน ดังเช่น ที่ป่าซางจะเห็นชื่อหมู่บ้าน สะป่ง บ้านหลวย บ้านหลุก บ้านทิ บ้านแซม วัดป่าซางงาม วัดหัววงง (หัวข้าว) ล้วนเป็นชื่อ หมู่บ้านและชุมชนเดิมในสิบสองปันนาแทบทั้งสิ้น ตระกูล วงศ์สาม เป็นหนึ่งในสายสกุล ของคนของ ในกลุ่มเจ้าที่อพยพมากับกลุ่มอื่น ๆ ในครั้งนั้น

ปุมช่าง วงศ์สาม กับมรดกความเป็นช่างของคนของ

เจ้านานหมื่น วงศ์สาม บิดาของอินสนธิ มีเชื้อสายเจ้าเมืองยอง ทางมารดา ถือได้ว่าเป็นทายาท สายเจ้าเมือง ที่ถูกกวาดต้อนมาเมื่อร้อยกว่าปี เจ้านานหมื่นเป็นช่างผู้สืบทอด ความรู้ ทักษะทางช่าง และเป็น “นักสร้าง” ในการนำช่างของสร้างชุมชนของคนของขึ้นใหม่ เช่น การสร้างวัด ภูคิศาธา วิหาร สะพาน ตลาด และสุสาน ของคนของในป่าซาง โดยการ จำลองมาทั้งชื่อชัยภูมิให้เหมือนกับเวียงยองเดิมดังกล่าวแล้ว นอกจากนี้เจ้านานหมื่นยังมีความรู้ ความชำนาญในงานช่างเงิน ช่างทอง สืบมาจากบรรพบุรุษ และได้ถ่ายทอดให้กับอินสนธิ ได้นำไปใช้เป็นอาชีพและมีอิทธิพลต่อการสร้างศิลปะของเขาที่จะกล่าวถึงในลำดับต่อไป

การเป็นช่างผู้ชำนาญของชาวยอง มีหลักฐานที่สืบได้จาก คำานานเมืองยอง ที่กล่าวว่า “พระเจ้าบุเรงนองเป็นไมตรีกับเจ้าเมืองยองและเมืองยางแดง พร้อมทั้งได้สร้างพระราชวังขึ้นมาใหม่ที่กรุงอังวะ โดยช่างชาวเมืองยอง ในราวปี พ.ศ. ๒๐๕๕” ข้อความนี้สะท้อนให้เห็นว่า ช่างชาวยอง มิใช่ช่างพื้น ๆ หากแต่เป็นช่างฝีมือชั้นสูง ที่ถูกเชิญ เกณฑ์ หรือแม้แต่บังคับ ให้ไปสร้าง พระราชวังกรุงอังวะ หลักฐานจากคำานานดังกล่าวจึงเป็นที่ยืนยันได้ว่า ช่างยองเป็นช่างฝีมือ หรือ ช่างหลวง^๑

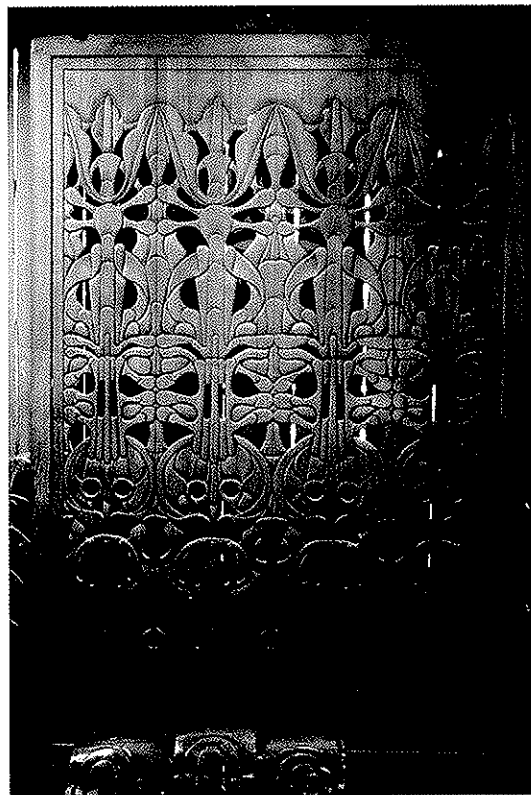
อีกข้อความหนึ่งจากวัดพระนอนป่าซาง มีความว่า “การก่อสร้างพระพุทธรไสยาสน์ครั้งนี้ ได้ใช้เวลา ๒ เดือน จึงจะแล้ว โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ไปจำนวนไม่น้อย เช่น น้ำอ้อย น้ำรัก ทองคำเปลว^๒”

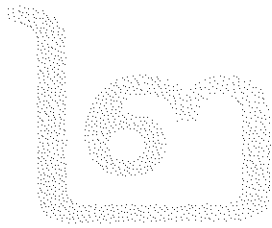
การกล่าวถึงวัสดุอุปกรณ์เหล่านั้น แสดงให้เห็นถึงการใช้เทคนิคการทำปูนปั้น ลงรักปิดทอง ของศิลปะล้านนา เป็นไปได้ว่าเทคนิคนี้เป็นการนำมาของช่างชาวยอง

^๑ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น “คนของย้ายแผ่นดิน” ที่อ้างแล้ว หน้า ๖๑

^๒ เล่มเดียวกัน หน้า ๗๕

ปุมช่างของคนของในอดีต จะถูกถ่ายทอดมาถึงศิลปินร่วมสมัย อินสนธิ์ วงศ์สาม หรือไม่เพียงใด คงไม่เป็นประเด็นที่ต้องถกเถียงกัน แต่เพื่อสะท้อนให้เห็นอย่างน่าสนใจถึงความโยงโยทางวัฒนธรรมที่สามารถเชื่อมกันได้ ตามข้อมูลและหลักฐานที่มีอยู่ ตระกูล วงศ์สาม อันมีเจ้าหนานหมื่นและคุณแม่เปา สืบเชื้อสายจากเจ้าเมืองยอง เป็นผู้จำลองจุลจักรวาลของคนของ โดยมีอินสนธิ์ เป็นหน่อเนื้อเชื้อไข หากแต่เป็นคนรุ่นใหม่และเติบโตภายใต้บริบทของวัฒนธรรมร่วมสมัยและความเปลี่ยนแปลง การมองจากมุมมองทางชาติพันธุ์วิทยา อาจจะเห็นได้ว่า กำพืดปุมช่างของคนของยังคงมีการส่งถ่ายต่อไปอย่างต่อเนื่องไม่ขาดตอน

สังเขป

ประวัติชีวิตการเดินทางสร้างตำนานของอินสนธิ

นิยายปรัมปราในอดีต มักกล่าวถึงวีรบุรุษหนุ่มผู้ที่ต้องพลัดพรากจากบ้านเรือนพเนจรไปผจญภัยในต่างแดน เพื่อแสวงหาประสบการณ์ ต้องฟันฝ่าอุปสรรคสู้รบกับภูตผีปีศาจ เสี่ยงชีวิตจนได้พบวิชาความรู้ พบรัก และครองเมือง นิยายดังกล่าวเป็นปรัมปราคติ (Myth) ของมนุษยชาติที่เล่าขานกันในทุกวัฒนธรรม อาจมีท้องเรื่องแตกต่างกันไป แต่สาระสำคัญที่เหมือนกันคือ มนุษย์มีอุดมการณ์ที่เกิดมาต้องต่อสู้ ต้องเดินทาง สร้างความดีดับความชั่วร้าย ทำให้ชีวิตกล้าแกร่งรอดพ้นจากภัยอันตรายทั้งปวง ในท้ายที่สุดชีวิตก็ได้รับบำเหน็จรางวัล นี่คือการดำเนินปรัมปรา หรือที่เราเรียกกันว่า ปกิณณ์

ในช่วงปี ค.ศ. ๑๙๖๐ วัฒนธรรมคนรุ่นใหม่ Youth Culture ได้เกิดขึ้นในโลกตะวันตกที่เราเรียกกันว่าพวก ฮีปปี้และบีทนิค สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาใหม่เพื่อต้องการหนีสังคม และปลดปล่อยตนเองออกจากวัฒนธรรมตะวันตก ใช้สิ่งเสพติด มีชีวิตที่แปลกแยก รวมทั้งการเดินทางไปแสวงหาเรียนรู้วัฒนธรรมภายนอกในมุมอื่น ๆ ของโลกด้วย โดยเฉพาะโลกตะวันออก เอเชีย และแอฟริกา

ตำนานของอินสนธิ วงศ์สาม เป็นตำนานร่วมสมัย สร้างขึ้นในช่วง ๓-๔ ทศวรรษที่ผ่านมา จะมีลักษณะคล้ายกับวีรบุรุษในตำนานปรัมปรา หรือกระแสวัฒนธรรมคนหนุ่มที่กล่าวแล้วข้างต้นหรือไม่ก็ตาม แต่คงจะเป็นการยากอย่างยิ่งที่จะหาผู้ใดเลียนแบบเทียบเคียงตำนานของอินสนธิได้ นั่นก็คือการเดินทางท่องโลกด้วยจักรยานยนต์สกูตเตอร์ ๒ ล้อ ตำนานเรื่องนี้เป็นที่เล่าขานกันครั้งแล้วครั้งเล่าในหมู่นักเขียน ตลอดจนผู้คนในวงสังคมภายในและภายนอกของอินสนธิ วงศ์สาม

ห้อง “ทั่วไทย” ทำศิลปะ

ความคิดเรื่องห้องเที่ยวบันทึกการเดินทางด้วยงานศิลปะนั้น ได้ก่อตัวขึ้นเมื่ออินสนธิ์ จบจากมหาวิทยาลัยศิลปากร ในปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ซึ่งเป็นช่วงเดียวกับเกิดการรวมตัวของศิลปิน กลุ่มมักกะสัน Bangkok Art Center ซึ่งมีดำรง วงศ์อุปราช ทวี รัชนิกร เปรี๊ยะ เปลี่ยนสายสืบ เป็นแรงผลักดันที่สำคัญ กลุ่มศิลปินได้มอบเงิน ๘๐๐ บาท ให้เป็นทุนแก่อินสนธิ์เพื่อเดินทางไปเขียนรูปในทั่วทุกภาคของประเทศเป็นเวลา ๑ ปี ผลงานจำนวนกว่า ๗๐ ชิ้น ถูกบันทึกด้วย ภาพสเก็ตช์ วาดเส้นและจิตรกรรมสีฝุ่น รวมทั้งงานภาพพิมพ์ Woodcut และสีน้ำ ที่อินสนธิ์ใช้เป็นสื่อถ่ายทอดความประทับใจที่ได้สัมผัสจากภูมิประเทศ ทิวทัศน์ และวิถีทางวัฒนธรรม ของทุกภาคในประเทศไทย เมื่อ ๔๐ ปีก่อน โดยความร่วมมือและสนับสนุนขององค์การ ส่งเสริมการท่องเที่ยวได้จัดนิทรรศการผลงานชุดนี้ภายใต้ชื่อว่า “Thailand Panorama” ขึ้น ที่สำนักงานของ อสท. เมื่อวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๐๔

นิทรรศการ “Thailand Panorama” ชุดนี้ ยังความปีติยินดีและเป็นที่ยืนยมนของ ศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี ซึ่งท่านได้เขียนเป็นบันทึกไว้ในบทนำสู่จิตรให้กับอินสนธิ์ ว่า

INSON WONGSAM

The increasing interest of the people for Thai contemporary art has had a great beneficial effect over our young artists who, at last, have begun to feel the support of public appreciation. The result of this recognition has been the organization of many collective and personal exhibitions by painters and sculptors.

This time it is Inson Wongsam who is showing his temperas, coloured drawings and wood cuts. The drawings and temperas were purposely done to display the various attractive views and scenes of different regions of Thailand.

Inson Wongsam has born in Lampun in 1934 and had his art training in the Silpakorn University of Bangkok. June 1961 he completed the five years degree-course of the Faculty of Painting and Sculpture and since then has been wandering all over Thailand depicting scenes and views which struck his fantasy.

Inson Wongsam's art has a peculiar freshness and originality of ideas which apart from showing his personality reflects also the characteristics of Northern Thailand which still retains the charm of this country before being affected by western civilization.

Our young artist, who besides painting also models fine sculpture, has a fantastic imagination as can be seen from his charming and original wood-cut prints.

For the moment Inson Wongsam shows an unrestful nature which obliges him to be always on the move, but we hope he may soon settle down either in Bangkok or in his town in order to create more important works of art as we expect from his artistic talent.

Prof. Silpa Bhirasri

7 Dec. 1961

อินสนธิ วงศ์สาม

ปัจจุบันนี้ ความสนใจของประชาชนที่มีต่อศิลปะกำลังทวีขึ้น ทั้งนี้ก็นับว่าเป็นผลดีต่อบรรดาศิลปินหนุ่มของเราอย่างยิ่ง การที่ประชาชนผู้ชมซึ่งในคุณค่าของศิลปะคอยสนับสนุนอยู่บ้าง ทำให้ศิลปินเกิดพลังทั้งทางใจและกายที่จะสร้างสรรค์งานยิ่งขึ้น ที่กล่าวเช่นนี้ก็เพราะว่า ได้มีการเปิดแสดงงานศิลปกรรมไปหลายครั้ง ทั้งโดยส่วนตัวและหมู่คณะ โดยศิลปินที่อยู่ภายในวัยหนุ่ม เช่น กราวนี่ซึ่งเป็นการแสดงงานของนายอินสนธิ วงศ์สามโดยเฉพาะ

อินสนธิ วงศ์สาม เกิดปี พ.ศ. ๒๔๙๗ ป่าซาง จังหวัดลำพูน สำเร็จการศึกษาศิลปะจากมหาวิทยาลัยศิลปากร ตามหลักสูตร ๕ ปี ในคณะจิตรกรรมและประติมากรรม จากนั้นก็ได้ใช้เวลาท่องเที่ยวไปตามภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย เพื่อที่จะศึกษาชีวิตธรรมชาติ อันจะบังเกิดผลสะท้อนอย่างสูงต่อความนึกคิดของเขาในด้านศิลปะต่อไป

งานของอินสนธิ ที่นำมาแสดงคราวนี้มีหลายประเภทด้วยกัน คืองานเขียนสีฝุ่น ภาพวาดเส้นระบายสีและภาพพิมพ์ งานวาดเส้นและสีฝุ่นนั้น แสดงถึงความงามในลักษณะแตกต่างกันในธรรมชาติตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย เราจะได้พบคุณลักษณะอันพิเศษ ความมีชีวิตชีวา ความสดชื่น และเต็มไปด้วยความริเริ่มนอกเหนือไปจากนั้นยังคงไว้ซึ่งเสน่ห์แบบพิเศษของดินแดนทางภาคเหนือของประเทศไทยเรา ก่อนที่จะได้รับอารยธรรมตะวันตก

ศิลปินหนุ่มของเราผู้นี้ นอกจากงานจิตรกรรมและประติมากรรมซึ่งทำได้ค่อนข้างน่าชมแล้วเป็นผู้มีความสามารถทางความคิดฝันเป็นพิเศษด้วย ซึ่งเราจะเห็นได้จากภาพพิมพ์ต่าง ๆ ของเขาดังที่ปรากฏอยู่นั้น อินสนธิ วงศ์สาม แสดงให้เราเห็นความเป็นผู้มีนิสัยไม่ชอบอยู่นิ่งเฉย ซึ่งเป็นเหตุให้เขาต้องเดินทางอยู่เสมอ แต่เราก็หวังว่าในไม่ช้านี้ผลจากการท่องเที่ยวอย่างกว้างขวางนั้น คงจะต้องทำให้เขาต้องหยุดพักเพื่อสร้างสรรค์งานศิลปะที่มีคุณค่ายิ่ง ๆ ขึ้นไปอีก ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นที่กรุงเทพฯ หรือลำพูนบ้านเกิดของเขาก็ได้ และเราหวังใจว่าจะได้เห็นผลงานเหล่านั้นจากความสามารถของเขาอีก

ศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี

มหาวิทยาลัยศิลปากร

๗ ธ.ค. ๒๕๐๔

ทุกครั้งเมื่อพูดถึงบทความนี้ อินสนธิจะรู้สึกสะเทือนใจที่อาจารย์ศิลป์ได้เขียนให้ เพราะหลังจากนั้นเพียง ๗ วัน ท่านก็ได้เสียชีวิต

“Thailand Panorama” ประสบความสำเร็จทั้งในด้านผู้จัดและผู้สนใจ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ซึ่งได้ซื้อผลงานไปเป็นจำนวนมาก ทำให้ อสท. ต้องเลื่อนกำหนดการแสดงออกไปอีก ๑๐ วัน

อินสนธิกล่าวไว้ในสูจิบัตรการแสดงครั้งนั้นว่า ข้าพเจ้าไม่ทราบว่าจะหาคำพูดอันใดมากล่าว เนื่องจากผลงานก็เป็นการแสดงออกซึ่งความรู้สึกพูดและกล่าวแทนตัวข้าพเจ้าอยู่ เพียงแต่ข้าพเจ้าขอแสดงความขอบคุณอย่างสูง ต่อท่านทุกคนด้วยไมตรีจิตอันดียิ่งที่ได้มาเป็นเกียรติและให้การสนับสนุน และองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวกับชุมนุมศิลปกรรมที่ได้ร่วมมือจัดการแสดงภาพของข้าพเจ้าขึ้นในครั้งนี้ พร้อมกันนั้น ข้าพเจ้าขอฝากความระลึกถึงไปยังชาวบ้านที่ได้มีไมตรีจิตอันดีโดยตลอด สมดังคำกล่าวที่ว่า “พระย่อมจะติดตามไปกับบุคคลที่ทำความดีด้วยเจตนาอันบริสุทธิ์ใจ” จึงขอแสดงความขอบคุณอย่างสูงอีกครั้งแด่ทุก ๆ ท่าน

จาก “ท้องไทย” สู่ “ท้องโลก”

ความสำเร็จจากการแสดงงานครั้งนั้น นำพลังและกำลังใจมาสู่อินสนธิศิลปินหนุ่มที่ปรารถนาจะเดินทางออกสู่โลกกว้าง เพื่อหาประสบการณ์ของชีวิตการทำศิลปะต่อไป จากการ “ท้องไทย” สู่การ “ท้องโลก” ผ่านเอเชีย ยุโรป โดยมีอิตาลี ฝรั่งเศส เป็นเป้าหมายปลายทาง อินสนธินำความคิดนี้หารือกับเพื่อนฝูงครูบาอาจารย์ทุกคนต่างก็ให้การสนับสนุน และร่วมวางแผนการเดินทางกางแผนที่โลก

บริษัท Berlie Jucker รับข้อเสนอของอินสนธิ มอبرد Scooter Lambretta ให้เป็นพาหนะเดินทางครั้งนี้ บริษัทเอสโซ่ ให้ทุนเป็นค่าน้ำมันจำนวนหนึ่ง กับการประมูลผลงานอีกจำนวนหนึ่ง อินสนธิพร้อมที่จะเดินทางด้วยวัย ๒๘ ปี โดยมุ่งลงใต้ไปลงเรือที่ปีนัง เพื่อข้ามมหาสมุทรอินเดียไปขึ้นฝั่งที่ กัลกัตตา ในเดือนมิถุนายน ๒๕๐๕^๒

ในการเดินทางครั้งนี้ ผลงานจำนวนหนึ่งถูกม้วนนำไปด้วย เริ่มทำงานชุดใหม่ที่นิวเดลี อินสนธิเริ่มแสดงผลงานที่น่าคิดตัวมา และงานที่ทำขึ้นใหม่ โดยมีทูตคนไทยและเจ้าหน้าที่ฝ่ายอินเดียไปร่วมเปิดนิทรรศการที่ New Delhi Art Council มีบทวิจารณ์ในหนังสือพิมพ์ The Indian Express ชื่นชมงานของอินสนธิ การแสดงครั้งนั้นถือว่าประสบความสำเร็จพอสมควร และผลงานได้ขาย

จากอินเดีย อินสนธิเดินทางพร้อมกับการทำงานและแสดงงานศิลปะอีกหลายเมืองต่อไปจนถึงปากีสถาน อิหร่าน เติร์ก และกรีก ในปีต่อมา ค.ศ. ๑๙๖๓ (๒๕๐๖) อินสนธิถึงกรุงโรม อิตาลี ดินแดนที่ศิลปินฝัน และที่สำคัญเป็นถิ่นเกิดของอาจารย์ศิลป์ พีระศรี ที่อยู่ในเป้าหมายของการเดินทางครั้งนี้ของอินสนธิ ซึ่งจะได้นำกล่าวถึงรายละเอียดในตอนต่อไป

จุดหมายของการเดินทางและแสดงงาน ยังคงรุดหน้าต่อไปในยุโรป จากโรมสู่เวียนนา ออสเตรีย ซูริก สวิตเซอร์แลนด์ และต่อไปยังปารีส ฝรั่งเศส

อินสนธิมาถึงฝรั่งเศสด้วยเงินในกระเป๋าเพียง ๑๐ ฟรังก์ เขาจึงต้องทำงานและหาเลี้ยงชีพเพื่อความอยู่รอด อินสนธิใช้เวลา ๓ ปีในปารีส พร้อมกับเข้าศึกษาศิลปะในสถาบัน Ecole Superieure des Art Decoratifs ภายหลังจากสำเร็จการศึกษา ผลงานที่ได้สร้างขึ้นจำนวนหนึ่งได้นำออกแสดงเดี่ยว และได้รับความสำเร็จพอสมควร ทำให้เขาสามารถข้ามแอตแลนติกไปยังสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. ๑๙๖๖ (๒๕๐๙) เป้าหมายคือ กรุงนิวยอร์ก หลังจากที่ต้องจ่ายค่าเดินทางและเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ อินสนธิมาถึงนิวยอร์กด้วยเงินติดกระเป๋าเพียง ๑ ดอลลาร์

^๑ มีผู้ร่วมเดินทางอีก ๑ คน ชื่อ กุลสุภาภ ภาสสินธุ์ แต่ภายหลังได้ถอนตัว เนื่องจากมีภารกิจทางครอบครัวที่เมืองไทย

^๒ อินสนธิมาถึงท่าเรือ Ferry ที่ปีนังเมื่อเรือได้ออกไปแล้ว จึงต้องรอเรือเที่ยวทางอีก ๑ เดือนต่อมา

ด้วยความอนุเคราะห์จากเพื่อนศิลปินอเมริกัน ที่พบและรู้จักกันที่กรีซชักชวนให้มาอยู่ด้วย โดยแบ่งพื้นที่ให้ทำงาน อินสนธิจึงมีที่อยู่และสามารถหาที่อยู่ของตนเองได้ในเวลาต่อมา

ที่นิวยอร์กใช้เวลา ๑ ปี จึงสามารถสร้างงานและเปิดการแสดงเดี่ยวที่ Connecticut หลังจากนั้นจึงย้ายไปอยู่เมือง Greenwich ได้สมรสกับคุณ Laura ศิลปินนิวยอร์ก ทั้งสองได้เปิดร้านบูติกและแกลลอรีร่วมกัน ในช่วงนี้อินสนธิได้กลายเป็นนักออกแบบเครื่องประดับโลหะที่สวยงามและน่าสนใจ ดังจะได้กล่าวถึงรายละเอียดในบทต่อไป

ในช่วงปี ค.ศ. ๑๙๗๒ (๒๕๑๕) อเมริกาประสบภาวะเศรษฐกิจถดถอย ทำให้ชีวิตของอินสนธิต้องพลอยได้รับความยากลำบากทั้งเรื่องส่วนตัวและทางด้านธุรกิจ ในที่สุดได้ตัดสินใจขายบ้านและเดินทางกลับเมืองไทยในปี ค.ศ. ๑๙๗๔ (๒๕๑๗) เหตุการณ์ครั้งนั้นทำให้อินสนธิหันหลังให้กับชีวิตในเมืองใหญ่ หันมาใช้ชีวิตในชนบทที่ป่าข้างบ้านเกิด

จากนิวยอร์กมหานครแห่งโลกศิลปะร่วมสมัย

สู่ป่าข้าง ลำพูน ดินแดนชายขอบ

ปลายฤดูร้อน เมษายน ๒๕๑๗ อินสนธิได้กลับบ้านมาเยี่ยมพ่อแม่ที่ป่าข้าง ลำพูน ถิ่นกำเนิด และบ้านที่เขาเติบโต แม้จะเกิดความเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลก แต่ก็ยังดำรงบุคลิกของชนบทไทยภาคเหนือให้เห็นถึงความสงบเรียบง่าย เขาได้ตัดสินใจกลับมาใช้ชีวิตและสร้างงานศิลปะที่นี้พร้อมกับแนวคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

อินสนธิซื้อที่ดินแปลงหนึ่งลึกเข้าไปในป่า ชื่อบ้าน “ห้วยไฟ” ห่างจากป่าข้างเป็นระยะทาง ๓๕ กิโลเมตร เขาได้เห็นความเสียหายจากการที่ชาวบ้านพยายามเผาหรือเกรดด้วยแทรคเตอร์ให้พื้นที่ว่างเปล่าเพื่อทำไร่ ต้นไม้ถูกตัดทำลายเหลือแต่ตอ ตอไม้ที่กลิ้งระเกะระกะอยู่ในป่าและตามลำห้วยที่แห้งผาก ได้ให้ความคิดแรงบันดาลใจกับอินสนธิ ที่จะแกะสลักไม้ที่ดูไม่มีค่าเหล่านี้ให้กลับมีค่า นำจิตวิญญาณของไม้กลับคืนมาสู่คุณค่าทางศิลปะอีกครั้งหนึ่ง

อินสนธิกับคนงานชาวบ้านอีกราว ๒๐ คน ได้นำวัสดุที่หาได้ในพื้นที่ มีไม้ หล้าคา ฝาชัดตะ มาปลูกสร้างเป็นอาคาร เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยและทำงาน กลางป่าห้วยไฟท่ามกลางธรรมชาติและทิวทัศน์สวยงาม อินสนธิรวบรวมตอไม้และเศษไม้ต่าง ๆ ที่ฝังตัวอยู่ตามพื้นภายในลำห้วย หรือที่ชาวบ้านนำมาขายให้ในราคาถูก เพราะเห็นว่าเป็นไม้ไม่มีค่า ชาวบ้านมักค่อนข้างจะสงสัยและไม่เข้าใจว่า คนที่เคยเดินทางรอบโลกและเคยอยู่เมืองนอกอย่างนิวยอร์กมาแล้ว ทำไมถึงมาใช้ชีวิตในป่าและแกะสลักตอไม้ ยิ่งกว่านั้นก็ยังดูไม่ออกว่าเป็นรูปอะไร เพราะดูเหมือนกับจะแกะไม่เสร็จสักชิ้น

อินสนธิอยู่ห้วยไฟเกือบ ๓ ปี สร้างผลงานจากดอกไม้จำนวนไม่น้อย พอที่จะนำออกแสดงในเวลาต่อมา ถึง ๓ แห่ง คือที่ ยูนิส เชียงใหม่ ที่นครปฐมและกรุงเทพฯ

อินสนธิไม่เคยมีความคิดที่จะกลับไปสหรัฐอีก สมบัติทุกอย่างที่สร้างสะสมไว้ ได้มอบให้ภรรยาที่อยู่ในสหรัฐทั้งหมด โดยเขากล่าวว่า “เมื่อไปมือเปล่าก็กลับมือเปล่า”

ชีวิตที่ห้วยไฟสอดคล้องกับความปรารถนาของอินสนธิ ที่จะมีชีวิตตามธรรมชาติ เรียนรู้การปลูกผักพืชที่เป็นอาหารจากชาวบ้าน สนใจเรื่องการบริโภคสมุนไพร นับเป็นช่วงชีวิตที่ได้สัมผัสกับธรรมชาติอย่างเต็มอิม หายใจด้วยอากาศสะอาด กินอาหารที่เป็นธรรมชาติไร้สารพิษ ไม่มีสิ่งรบกวนการทำงาน แม้แต่หนังสือก็ไม่ได้นำเข้าไ้แม้แต่เล่มเดียว

แล้ววันแห่งการสูญเสียก็มาถึง จินตนาการต่าง ๆ ที่สร้างไว้ก็สิ้นสุด ประมาณเดือนเมษายนของปี ๒๕๒๐ พายุช่วงสงกรานต์ได้กระหน่ำหมู่บ้านในขณะที่อินสนธิอยู่ป่าซาง เมื่อกลับไปห้วยไฟก็พบว่าอาคารที่พักและที่ทำงานได้ถูกพายุพัดพังทลายลง สดวิสัยที่จะก่อให้เกิดพินคืนกลับมาสู่สภาพเดิมได้อีก อินสนธิจึงกลับใจเก็บเครื่องมือและสัมภาระกลับป่าซาง

บทขยาย

โลกของอินสนธิ มองผ่านวิถีชีวิตและผลงาน

ปกติแล้วคนเรามีชีวิตอยู่กับสองโลก โลกหนึ่งนั่นคือ การกิน นอน ทำการงาน หาเงิน เลี้ยงชีพ มีครอบครัว เจ็บไข้ได้ป่วย ไปคลินิกถอนฟัน ไปธนาคารถอนเงิน ฯลฯ ส่วนอีกโลกหนึ่งคือโลกความคิด จินตนาการที่เป็นจริงบ้าง ไม่จริงบ้าง เป็นโลกของอารมณ์ ความรู้สึก การเขียน ชีวิตประวัติและผลงานของบุคคล จึงจำเป็นต้องให้ผู้อ่านได้ทราบหรือเห็นโลกทั้งสองของบุคคลนั้น แต่การเขียนชีวิตประวัติของอินสนธิ ได้พบว่าเป็นการยากที่จะแยกชีวิตของเขาออกเป็น ๒ ส่วน ดังกล่าว และถึงแม้ว่าจะนำชีวิตทั้ง ๒ ด้านเช่นนั้นมาเสนออย่างละเอียดเพียงใด ก็เชื่อว่าจะทำให้รู้จักอินสนธิอย่างแท้จริงก็หาไม่ จริงอยู่แม้ในชีวิตจริงของอินสนธิเอง จะมีทั้งเรื่องโลกย์ ทางกายภาพ กับโลกจินตนาการ แต่การข้ามไปข้ามมาระหว่างสองโลกของเขามีอยู่ตลอดเวลา จนบางครั้งไม่อาจจะทราบได้ว่า เขากำลังอยู่ในโลกส่วนไหน ดังนั้นโลกในความคิดของอินสนธิ จึงมิได้แบ่งแยก การที่เราจะมองการกระทำบางอย่างของเขาว่าจริง ไม่จริง จึงไม่สามารถจะทำได้ แม้ตัวเขาเองจะบอกเล่าประหนึ่งว่าเป็นความจริง แต่ก็อาจจะเป็นความคิดฝันหรือเป็นมายาคติ (Myth) ก็ได้ สำหรับอินสนธิ ขี้ควาย หรือลายกระเบื้องเคลือบ จึงไม่สามารถแยกออกจาก จินตนาการหรืองานศิลปะของเขา

จักรยาน ๒ ล้อ คือพาหนะที่เด็กชนบททั่วไป ใช้อยู่ไปโรงเรียน ชีวิตในวัยเยาว์ของอินสนธิก็เช่นเดียวกัน ถีบจักรยานจากบ้านไปโรงเรียน ตั้งแต่ชั้นประถมถึงมัธยม เขาเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาที่อำเภอป่าซาง แล้วไปต่อมัธยมศึกษาที่โรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน จนจบมัธยม ๖ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๕ ประวัติการศึกษาเบื้องต้นก็มีกล่าวไว้เพียงเท่านี้ อินสนธิได้ประกาศนียบัตรระดับมัธยมศึกษาเพื่อที่จะผ่านไปยังระดับอุดมศึกษาตามระบบ แต่อะไรคือความหมายที่แท้จริงของใบรับรองดังกล่าว อินสนธิได้อะไรจากการมูมานะปั่นจักรยานจากป่าซาง-

ลำพูน ไป-กลับด้วยระยะทางประมาณ ๓๐ กิโลเมตร เป็นเวลา ๔ ปี เพื่อการไปเรียนหนังสือ สองเกลียวน้องตีบทะยานสองวงล้อ ออกไปข้างหน้าทุกเช้าและเย็นเป็นเวลา ๔ ปีนั้น น่าจะเกิดจากแรงผลักดันบางอย่างที่ซ่อนอยู่ในตัวอินสนธิ์ อย่างน้อยก็เป็นประสบการณ์ของความอดทน อดสาเห ทั้งร่างกายและอารมณ์ที่สะสมไว้เป็นทุนตั้งแต่วัยเยาว์ พลังเช่นนี้มีคุณค่าควบคู่กันมากับการเติบโตของเด็กชนบทที่มีความหมาย สะท้อนให้เห็นวิถีในชีวิตที่ดำเนินมาของอินสนธิ์

ดังนั้น ๔ ปีของความมานะบากบั่นปั่นจักรยานไปโรงเรียน มองเห็น ๗ แล้วดูเหมือนกับอินสนธิ์จะสนใจการศึกษาในความหมายที่ว่า ต้องการจะดักดวงวิชาการความรู้กระนั้น แต่แล้วดูจากประวัติ ความเป็นมาเกี่ยวกับความประพุดติในวัยเรียนของอินสนธิ์ ที่ไม่ได้มีการบันทึก และไม่ปรากฏในรายงานมีถึงสามเรื่องด้วยกัน สามครั้งเป็นข้อหาที่ค่อนข้างหนักจนพ่อต้องไปรับรองทำทัณฑ์บนไว้กับครู จึงได้ผ่านการสอบและจบการศึกษาได้ (อินสนธิ์เกลียดกลัวการสอบเป็นที่สุด และถึงกับฝันร้ายเกี่ยวกับการสอบไล่)

สำหรับในด้านความสัมพันธ์พ่อ-ลูก ระหว่างอินสนธิ์กับพ่อหนานหมื่น วงศ์สาม ก็ถือได้ว่ามีความสำคัญมาก พ่อเป็นแบบอย่างที่ดีงามในชีวิตของเขามาโดยตลอด พ่อเป็นช่าง เป็นผู้ปลูกฝังความงามและศิลปะให้เขาแต่เยาว์วัย เขาขอให้พ่อวาดภาพให้เมื่อต้องไปโรงเรียนทุกเช้า ไม่ว่าจะเป็นภาพสัตว์ ต้นไม้ วัด หรืออะไรก็ตาม ครั้นตกเย็น อินสนธิ์ก็จะวาดภาพเดียวกันนั้น นำกลับมาให้พ่อ ทำอยู่เป็นกิจวัตรโดยไม่ได้อคิดว่ นั่นเป็นเสมือนการบ่มเพาะเมล็ดพันธุ์ให้เติบโตในการสร้างสรรค์ศิลปะในเวลาต่อมา

สำหรับแม่เปา วงศ์สาม มารดาของอินสนธิ์ เป็นช่างทอผ้า เป็นผู้ที่เขาคงจะใกล้ชิดน้อยกว่าพ่อ แต่การซึมซับรับรู้งานช่าง น่าจะอยู่ในจิตสำนึกและจินตนาการของอินสนธิ์ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ดังจะเห็นได้ว่างานประติมากรรมไม้ชุดเคลื่อนไหว ขยับได้ของอินสนธิ์ล้วนเป็นการสะท้อนอย่างเห็นชัด ที่มาจากเครื่องมือทำกิน ของใช้พื้นบ้าน ไม่ว่าจะเป็นเครื่องตำหูก ปั่นฝ้าย คันไถ ลายหุ่นยนต์ ล้วนเป็นที่มาของความบันดาลใจให้เกิดรูปทรงใหม่ในงานประติมากรรมไม้อย่างน่าสนใจ

หลังจากสำเร็จมัธยมศึกษาจากโรงเรียนจักรคำคณาทรแล้ว ด้วยการแนะนำของอาจารย์ทวี นันทขว้าง ศิลปินรุ่นพี่เขาชาวป่าซางกับความมุ่งมั่นที่ต้องการเรียนศิลปะ อินสนธิ์ได้เข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนศิลปศึกษา (วิทยาลัยช่างศิลป์ในปัจจุบัน) นับเป็นการจากบ้านเป็นครั้งแรก เพื่อไปเรียนต่อในกรุงเทพฯ โดยไปอาศัยอยู่ที่วัดสุทัศนเทพวราราม เสาชิงช้า ใช้ชีวิตเป็นเด็กวัด เพื่อเรียนหนังสือ ตามแบบนักเรียนต่างจังหวัดที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ที่จะอยู่หอพักแพง ๆ การอยู่วัด ได้อาหารฟรี ไม่มีค่าเช่า อินสนธิ์อยู่วัด ๕ ปี ตลอดเวลาที่เรียนอยู่ในโรงเรียนศิลปศึกษา และมหาวิทยาลัยศิลปากร จนจบปริญญาตรี สาขาประติมากรรม เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๔

อินสนธิศึกษาศิลปะภายใต้การสอนของศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี เป็นนักศึกษารุ่นเดียวกับ สุเชาว์ ศิษย์เอกเส สมโภช อุปอินทร์ สุมน ศรีแสง นพดล จันทับทิม และอวบ สาณะเสน ในบรรยากาศศิลปากรหน้าพระลานยุคต้น ๆ ที่เต็มไปด้วยไฟฝันของความอีกเหม ที่จะสร้างสรรค์ ผลงานศิลปะของตนเองอย่างเต็มศักยภาพ อินสนธิได้รับการลงโทษอีกครั้ง จากความขัดแย้ง เกี่ยวกับการเรียนการสอนระหว่างครูอาจารย์ในขณะนั้นที่ได้ลงความเห็นให้ไล่ออก แต่อาจารย์ศิลป์ ได้ระงับการขัดแย้งและอนุญาตให้อินสนธิเรียนต่อ ในขณะที่อาจารย์ท่านอื่นให้คะแนนต่ำ อาจารย์ศิลป์กลับให้คะแนนเต็ม

สถานการณ์ที่หมิ่นเหม่ในชีวิตการเรียนการศึกษาของอินสนธิ เป็นภาพสะท้อนที่มีความ สำคัญในวงการการศึกษาของเรา เป็นสัญญาณบ่งบอกถึงความผิดพลาดที่เกิดขึ้นได้ง่าย ไม่ว่า บุคคลที่มีปัญหาอยู่ในสถานการณ์ดังกล่าว จะเป็นอินสนธิหรือเป็นบุคคลอื่น หากไม่มีคนอย่าง พ่อหนานหมื่น วงศ์สาม หรืออาจารย์ศิลป์ พีระศรี เข้ามาช่วยแก้ไข บุคคลอย่างอินสนธิก็อาจจะ สูญหายไปกับชะตากรรม หรืออยู่ในความมืดตลอดไป

แรงจูงใจ/ความใฝ่ทะยาน

ดังได้กล่าวมาแล้ว ถึงความอีกเหมและพลังสร้างสรรค์ของศิลปินหน้าพระลานยุคต้น ๆ ตั้งแต่ อาจารย์เพื่อ หริพิทักษ์ อาจารย์ชูลูด นิ่มเสมอ อาจารย์ทวี นันทขว้าง อาจารย์ประหยัด พงษ์ดำ ไล่เรื่อยลงมาตามลำดับรุ่นบุคคลเหล่านี้ถือว่าเป็นบุคคลในพงศาวดารศิลปากรไปแล้วก็ว่าได้ เพราะต่างก็เป็นผู้สร้างตำนานและแบบอย่างให้กับรุ่นหลังได้เจริญรอยตาม โดยเฉพาะการไป ศึกษาต่อที่ประเทศอิตาลี ทุกคนจะมีความปรารถนาเดียวกันอยู่ในใจ ด้วยการตั้งความฝันไว้ว่า จะต้องไปให้ถึงดินแดนศิลปะแห่งนี้ให้ได้ โดยมีเหตุผลใหญ่ ๆ อยู่ ๒ อย่างคือ ประการที่ ๑ อิตาลีเป็นแผ่นดินเกิดของอาจารย์ศิลป์ พีระศรี ประการที่ ๒ อิตาลีมีกรุงโรม เวนิส มิลาน ฟลอเรนซ์ ซึ่งเป็นเมืองที่มีศิลปกรรมล้ำค่าของโลก เรียนกันในวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์งานฝังใจ ด้วยเหตุผลดังกล่าว อินสนธิก็มีความปรารถนาที่จะไปอิตาลีเช่นเดียวกัน หากแต่มีวิธีคิดที่ เหวี่ยงมุมไปจากคนอื่นหลายองศา อินสนธิเล่าว่า เมื่อนำความคิดเรื่องไปต่างประเทศไปปรึกษา อาจารย์ศิลป์ ท่านเห็นด้วยและสนับสนุนให้ไปอิตาลี และจะหาทุนให้ แต่กำชับว่า “นายต้องเรียน ภาษาก่อน” แต่การเรียนสำหรับอินสนธิก็มีปัญหาดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เขารู้ว่าถ้าต้องเรียน นั่นคือเงื่อนไขของ “เวลา” เขาเร่าร้อนเกินกว่าจะรอคอยได้ จึงปฏิเสธคำแนะนำของอาจารย์ แล้วตัดสินใจว่าจะไปเอง หาทุนเอง เขาไม่คิดว่าจะไปเรียนต่อ แม้ใบรับรองจากอาจารย์ศิลป์ ที่ควรจะขอติดตัวไป เพื่อใช้เป็นใบคุ้มครองในยามคับขัน หรือประกันคุณภาพ อินสนธิก็ปฏิเสธ เพราะเกรงว่าตนอาจจะไปทำความเสียหายหรือนำความเสื่อมเสียมาสู่อาจารย์ได้

สำหรับภาษา อินสนธิเชื่อว่าคนสามารถจะติดต่อสื่อสารกับผู้คนในต่างแดนได้ เขามักจะพูดเสมอว่า “ภาษา...หมาก็เรียนได้” ความเชื่อถูกผลักดันสู่ความเป็นจริง เพราะในเวลาต่อมา อินสนธิก็สามารถพูดได้ทั้งภาษาอังกฤษ อิตาลี และฝรั่งเศส

ทางเลือกของพาหนะท่องโลก

ในช่วงของการวางแผนการเดินทาง อินสนธิได้พบกับคุณสุภาพ กาฬสินธุ์ เป็นพนักงานคนหนึ่งทำงานอยู่ อสท. สนใจที่จะร่วมเดินทางไปด้วยกัน คุณสุภาพเสนอความเห็นว่าจะขับรถยนต์ไปและให้ใช้รถของเขา อินสนธิเห็นว่ารถของสุภาพเก่าเกินกว่าจะใช้เดินทางไกลในระยะทางเช่นนี้ได้ ส่วนการจะซื้อรถใหม่ก็ต้องใช้เงินมาก อีกการเดินทางด้วยรถยนต์มีค่าน้ำมันแพง ยิ่งกว่านั้นอินสนธิเองขับรถยนต์ไม่เป็น ดังนั้นความคิดเรื่องเดินทางด้วยรถยนต์จึงตัดไป สรุปแล้วการเดินทางทางอากาศโดยเครื่องบินก็ไม่ใช่ว่า ทางน้ำโดยเรือก็ไม่เอา ทางบกโดยรถยนต์ก็ไม่ใช่ ทางเลือกอาจจะโดยจิตใต้สำนึกของการปั่นจักรยาน ๒ ล้อที่ป่าซาง ปรางกุสขึ้นมาในมโนภาพของอินสนธิหรือไม่ก็ตาม จักรยานกับเครื่องยนต์ คือจักรยานยนต์ จึงเป็นทางเลือกในที่สุด อินสนธิได้นำโครงการเดินทางของตนเสนอให้บริษัทเบอร์ลี ยูคเกอร์ ตัวแทนจำหน่ายรถจักรยานยนต์ ๒ ล้อ สกุตเตอร์ แลมเบิร์ตตาซึ่งผลิตในอิตาลี มีผู้จัดการที่กรุงเทพฯ เป็นเพื่อนกับอาจารย์ศิลป์ได้ถามอาจารย์ว่า...คนนี้ไปได้ไหม? อาจารย์ศิลป์ตอบรับรองว่าไปได้ อินสนธิจึงได้รถมาสมความตั้งใจ และพอใจกับรูปทรงที่คุ้น ๆ คล้าย ๆ กับการขี่จักรยาน หากแต่เคลื่อนไหวด้วยเครื่องยนต์ที่อินสนธิจะต้องทำความเข้าใจในการขับขี่ เขาได้เชื่อมั่นไปที่สวนลุมฯ เพื่อหัดขับ จนสามารถขี่ได้คล่อง

โลกของอินสนธิเป็นโลกที่มีความเป็นไปได้ เป็นโลกที่ขับเคลื่อนด้วยพลังของความเชื่อมั่นในตัวเองอย่างสูง แต่ก็ยังเป็นโลกแห่งความสมถะ “จักรยาน-สกุตเตอร์” และที่โดดเด่นที่สุด อินสนธิเป็นผู้ปรารถนาจะทำการทุกอย่างด้วย “การพึ่งตนเอง” พลังส่วนนี้ปรากฏให้เห็นในวิถีชีวิตของอินสนธิตลอดมาครั้งแล้วครั้งเล่า

อิสระและการพึ่งตนเอง

หลังจากเดินทางมาถึงอินเดีย คุณสุภาพผู้ร่วมทางก็ต้องกลับบ้านด้วยเหตุผลทางครอบครัว โดยขายรถแล้วบินกลับกรุงเทพฯ อินสนธิจึงต้องเดินทางต่อไปตามลำพังกับรถสกูเตอร์คันนี้ เขามีทุกอย่างที่พอเพียงกับการอยู่รอด ล้อสำรองถูกถอดออกเพื่อใส่เสื้อผ้าและบรรจุของใช้ส่วนตัว มีเสื้อผ้าชุดเรียบร้อยและเน็คไท ๑ ชุด สำหรับใส่ในโอกาสพิเศษ เช่น เปิดนิทรรศการหรืองานสำคัญ ด้านหน้ารถใส่เครื่องมือทำงาน เครื่องหุงต้มอาหารง่าย ๆ ส่วนเอกสารสำคัญใส่ไว้หน้าที่นั่งข้างเท้า สองข้างตัวถังรถมีถุงใหญ่ใส่ผลงานข้างละ ๓ กระบอก เป็นภาพพิมพ์ วาดเส้น และภาพสเก็ตช์ จำนวนกว่า ๒๐๐ ชิ้น มัดแนบติดกับตัวรถอย่างกะทัดรัด มีรูปทรงเหมือนกับงานประติมากรรมชิ้นหนึ่ง นอกนั้นเป็นอุปกรณ์ทำศิลปะ กระดาษ ดินสอ เครื่องยาสี และสี เพื่อการทำงานระหว่างเดินทาง

๕ ปีกับการอยู่วัดสุทัศน์ที่กรุงเทพฯ ทำให้อินสนธิรู้สึกคุ้นกับการนอนวัด เขาจึงหลับสบายในวิหารอินดูในประเทศอินเดีย เขาเดินทางโดดเดี่ยว ไม่คุ้นกับถนน ไม่รู้ด้วยซ้ำไปว่าถนนเส้นนี้จะพาตนเองไปสู่เมืองที่เป็นเป้าหมายหรือไม่ แต่อินสนธิก็ใช้ปฏิภาณด้วยการจับตามรถบรรทุก ซึ่งก็เป็นความจริงว่ารถบรรทุกทุกคันจะมุ่งหน้าสู่เมืองใหญ่ที่อินสนธิต้องการจะไปด้วย

อินสนธิผูกมิตรกับผู้คนที่พบปะ ทุกประเภท ทุกอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นคนเดินถนน คนขับรถบรรทุก พระสงฆ์ ตลอดจนพนักงานเจ้าหน้าที่ของสถาบันศิลปะ หรือสถานทูตไทยในเมืองต่าง ๆ ที่จัดแสดงผลงานได้รับการอนุเคราะห์อย่างดีด้วยการให้อาหารหรือซื้องานศิลปะ

ศิลปะ มิตรภาพ และการพลัดพราก

หลายครั้งที่อินสนธิต้องประสบความลำบาก หิวโหย อดอาหารหลายมื้อหรือเป็นวัน ๆ เงินหมดลงเมื่อไปถึงเมืองอิสตันบูลประเทศเตอร์กี แต่ก็นับว่าโชคดีเมื่อเขาได้พบสตรีชาวเตอร์กี ผู้หนึ่งที่ทำให้ความสนใจงานศิลปะของอินสนธิมาก แต่เธอก็ไม่มีเงินที่จะสามารถซื้อผลงานได้ เธอพาอินสนธิไปพบเพื่อนที่มีร้านอาหาร และใช้เครดิตของเธอให้อินสนธิได้รับประทานอาหาร เธอให้การสนับสนุนเขาสร้างงานศิลปะต่อไปโดยไม่ต้องพะวงค่าอาหาร และช่วยให้ได้แสดงงานที่แกลลอรีแห่งหนึ่งในเมืองด้วย มิตรภาพที่ดีของทั้งสองพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วในเวลา ๒ เดือน อินสนธิบอกว่า “เราเป็นเพื่อนที่ดีและสนิทกันมาก แต่ผมต้องบอกเธอว่า ผมจำเป็นต้องจากไป เพราะการเดินทางของผมยังไม่สิ้นสุด”

การศึกษาในต่างประเทศ

การไปต่างประเทศของคนหนุ่มทั่วไป ต่างก็มีจุดหมายของการไปศึกษาต่อ เพื่อเพิ่มพูนคุณวุฒิทางการศึกษาให้กับความก้าวหน้าของอาชีพในอนาคต เน้นอนาคตมุ่งหมายเช่นนี้คงอยู่ในความคิดของอินสนธิด้วย แต่อินสนธิจะให้โอกาสกับชีวิตตามสถานการณ์และความรู้สึกรู้สีกของตนเองในขณะนั้น หรืออาจกล่าวได้ว่าเขาเป็นคนอยู่กับปัจจุบัน เมื่อเขาเดินทางถึงอิตาลี ซึ่งเป็นประเทศที่ไผ่ผืนจะได้เห็นแล้ว ก็ใช้ว่าความสนใจเกี่ยวกับการเรียนการศึกษาคงจะจูงใจให้เขาศึกษาอยู่ที่นั่น อินสนธิไม่เรียน แต่ต้องการเดินทางต่อไปยังกรุงปารีสของประเทศฝรั่งเศส

ชีวิตช่วงเมื่อไปอยู่ฝรั่งเศสนั้นทรหด ออดอยากที่สุด ถึงกับต้องไปอาศัยนอนใต้สะพาน และไปเข้าคิวรับอาหารกับพวกจรจัด ไร้ที่อยู่ ไร้บ้าน จนในที่สุดอินสนธิเห็นว่าถ้าเป็นนักศึกษาจะได้บัตรกินอาหารถูก และสามารถทำงานหาเงินได้ ดังนั้นอินสนธิจึงสมัครเข้าเรียนที่สถาบันศิลปะ Ecole Supérieure des Arts Decoratifs เพื่อที่จะได้รูปองกินอาหารเป็นเป้าหมายหลัก แต่เขาก็สามารถเรียนได้ประกาศนียบัตรในเวลา ๑ ปีผลิตผลงานได้จำนวนหนึ่ง และนำออกแสดง

ภาพซ้อนคู่ขนานของการต่อเนื่อง

อินสนธิสร้างบทละครซ้อนสัญลักษณ์ของ “การซ้ำและคู่ขนาน” ไว้ในวิถีชีวิตของเขา โดยตลอดตั้งแต่เยาว์วัยสู่ปัจจุณิมวัย

ชีวิตอินสนธิเคลื่อนไปบนวงล้อที่หมุนทับรอยเดิม หากแต่เป็นการหมุนทับที่ต่างเวลา และสถานที่ ย้อนหลังไปตั้งแต่บรรพบุรุษคนของยายแผ่นดินจากสิบสองปันนา สู่ป่าซาง แล้วจำลองจุดจักรวาลของวัฒนธรรมคนของขึ้นมาแล้วสืบสานงานช่างจากพ่อหมื่น วงศ์สาม มาถึงตนเอง

จากวงล้อจักรยานถูกถีบ-ปั่นผ่านชุมชน วัด โรงเรียน และมาเป็นวงล้อสกุตเตอร์ซ้อนทับไปกับเสียงมอเตอร์เครื่องยนต์ นำอินสนธิทะยานออกไป จาก “ท้องไทย” สู่ “ท้องโลก” จากการนอนวัดเรียนหนังสือที่กรุงเทพฯ ไปนอนวัดมหาวิหารอินดูในอินเดียเพื่อเป็นที่พักอาศัยในระหว่างการเดินทาง

ละครชีวิตของอินสนธิยังมีบทซ้อนทับต่อไปเรื่อย ๆ อย่างน่าสนใจ เช่น การถูกภาคทัณฑ์ที่โรงเรียนมัธยมลำพูน แต่ก็ได้รับการช่วยเหลือ คือ พ่อช่วยไว้ และเกือบจะถูกไล่ออกที่ศิลปากร อาจารย์ศิลป์ก็ช่วยไว้เช่นกัน

ส่วนเรื่องคู่ขนานของการสร้างงานศิลปะ ไม่ว่าจะเป็นการแกะสลักไม้กับงานภาพพิมพ์แกะไม้ นั้นก็มีความสัมพันธ์ในทางเทคนิคและวิธีการอยู่มากกับเรื่องราวของกระบวนการตัดทอนเพื่อความงาม ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

เงินหาได้ หากมีฝีมือและปัญญา

อินสนธิ์กล่าวประโยคข้างบนนี้ไว้ในบทความ โดย วิบูลย์ ลี้สุวรรณ ในนิตยสาร HIGH CLASS จากการสนทนาเพิ่มเติมในประเด็นนี้ อินสนธิ์มีเกร็ดย่อยเล่าให้ฟังถึงช่วงชีวิตในต่างแดนที่เต็มไปด้วยการต่อสู้กับความหิวโหยอย่างทรหด แต่เขาก็ผ่านสถานการณ์คับขันเหล่านั้นมาได้จะเป็นด้วยโชคหรือจังหวะอย่างไรก็ตาม แต่อินสนธิ์จะมองเหตุการณ์เหล่านั้นว่าเป็นโอกาสและเป็นเวทีของการประลองศักยภาพของตนเองอยู่เสมอ

ที่เตอร์ก็เป็นตัวอย่างหนึ่ง ที่อินสนธิ์ยังจดจำความหิวโหยและอดอยาก ในครั้งนั้นเงินหมด ขยายรูปไม่ได้ ไปเดินขายทะเลของอิสตันบูล เจอกับคนปิ้งปลาขาย พูดยังไม่รู้เรื่องถึงข้อตกลงและการต่อรอง แต่ในที่สุดก็ได้กินปลาปิ้งกับขนมปัง โดยตกลงให้กินวันละมื้อมากินได้ทุกวัน จนกว่าอินสนธิ์ได้เงินพอเอามาใช้หนี้ เหมือนพระเจ้าช่วย โชคดีเงินจำนวน ๒๐๐ ดอลลาร์ถูกส่งจากเมืองไทยโดยบริษัท เอสโซ่ ที่ประมูลขายผลงานของเขาได้ทำให้อินสนธิ์สามารถใช้หนี้ค่าอาหารและต่อชีวิต

ที่อิหร่านกลับเป็นโอกาสดี มีคนสนใจผลงาน องค์การยูเนสโกได้ให้ทุนเที่ยวโบราณสถานของอิหร่าน แล้วสร้างเป็นผลงานชิ้นแนวเดียวกับ อสท. ที่เมืองไทย ผลงานจากการแสดงขายได้แกมยังได้งานจาก อสท. อิหร่านให้ทำโปสเตอร์ของการท่องเที่ยว โดยอินสนธิ์ได้ทำภาพพิมพ์แกะไม้เป็นรูปหัววัวจากศิลปะอิหร่าน ซึ่งได้รับคำชมและเป็นทีพอใจของผู้อำนวยความสะดวก

สุดเส้นทางเอเชียเข้าทวีปยุโรป

ในที่สุดอินสนธิ์กับสกุตเตอร์ของเขา ก็สามารถพิชิตการเดินทางผ่านทวีปเอเชียไปจ่อปากทางเข้ายุโรป

ประเทศกรีซเป็นไฮไลต์ของความประทับใจ ที่อินสนธิ์มีต่อเมืองต่าง ๆ ตลอดระยะการเดินทาง เขาอยู่เอเธนส์ ๒ เดือน ชื่นชมกับศิลปะคลาสสิกของโลก ความยิ่งใหญ่ของศิลปะกรีก อันเป็นมรดกและรากฐานของศิลปะตะวันตก กำลังอยู่ตรงหน้าของเขาเองเวลานี้ไม่ได้อยู่ในหนังสืออีกต่อไป เขาตระเวนดูมันจนทั่วด้วยรถสกุตเตอร์คู่ใจ

อินสนธิ์นำผลงานออกแสดงที่แกลลอรีแห่งหนึ่งในกรุงเอเธนส์ โดยที่กรีซมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากมาจากทั่วโลก การแสดงงานได้รับความสนใจอย่างมากและงานขายได้หมด ขณะอยู่ที่เอเธนส์เขาได้รู้จักกับศิลปินนิวยอร์กคนหนึ่งชื่อ อเล็กซานเดอร์ ถูกคอกันดีจนเป็นเพื่อนร่วมเที่ยวทั้งสองตกลงใจไปเที่ยวต่อที่เกาะแห่งหนึ่งทางเหนือ คือเกาะ Corfu นำรถสกุตเตอร์ลงเรือข้ามฟากไปยังเกาะแห่งนั้นด้วย เขาเล่าถึงความประทับใจกับความงามของทิวทัศน์ น้ำทะเลสีเข้มลึก

ผู้คนอิตาลีดี เขาอยู่ที่เกาะนี้ ๖ เดือน ได้พักอาศัยและทำงานกับชาวประมง เขาเล่าว่าชาว Corfu มีวิธีจับปลาที่น่าสนใจ คือ **จับปลาตัวเมียผูกไว้ให้เหล่าปลาตัวผู้เข้ามาติดช่วยด้วยแรงรัก** อินสนธิอึ้งอึ้งกับความสุขและสบายใจ ผลงานภาพพิมพ์เป็นชุดขนาดใหญ่ที่เกาะแห่งนี้ เป็นงานที่เปลี่ยนแนวทางไปสู่นามธรรมมากขึ้น ผลงานจำนวนหนึ่งอเล็กซานเดอร์ได้นำไปนิวยอร์ก พร้อมกับคำมั่นสัญญาว่าจะจ่ายเงินให้ทีหลังและรับอินสนธิไปอยู่ด้วยที่นิวยอร์ก

ไปจากอิตาลีกลับมาอิตาลี

Lambretta : The world finest scooter ข้อความโฆษณานี้เป็นของรถสกูตเตอร์ที่ผลิตในอิตาลี และเป็นรถที่อินสนธินำมาจากเมืองไทยกำลังจะเข้าประเทศที่เป็นผู้ผลิต เขาภูมิใจกับพาหนะสองล้อเครื่องทองโลกคันนี้ มันไม่เคยมีปัญหาใหญ่ ๆ ให้ปวดหัว นอกจากชิ้นส่วนชำรุดเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็เปลี่ยนได้ ซ่อมได้ หลายครั้งที่เขาซ่อมเองหรือไม่ก็เอาไปให้ช่างดู บางครั้งอินสนธิต้องใช้ภาพพิมพ์แลกเปลี่ยนเป็นค่าซ่อมรถในเวลาที่ไม่มีเงิน ซึ่งช่างก็พอใจ ช่างยังให้ที่พักและอาหาร ทั้งยังอวยพรให้โชคดีกับการเดินทางของเขาด้วย

ในที่สุดอินสนธิก็มาถึงโรมได้ดังฝัน ประมาณเดือนสิงหาคมของปี ค.ศ. ๑๙๖๓ (๒๕๐๖) ด้วยรถแลมเบตตา ซึ่งผลิตในอิตาลีส่งไปขายยังประเทศไทย โดยมีศิลปินชื่ออินสนธิ วงศ์สาม เป็นผู้ขับซึ่กลับมายังประเทศอิตาลี ใช้เวลา ๒ ปี อาจกล่าวได้ว่าปรากฏการณ์ครั้งนี้เป็นครั้งแรก และครั้งเดียวในโลก ทั้งนี้ไม่ว่าจะเกิดจากแรงดันที่อินสนธิต้องการจะทำสถิติอย่างหนึ่งอย่างใดของโลกก็เปล่า หากแต่เป็นจุดมุ่งหมายที่เขาตั้งใจจะไปให้ถึงแผ่นดินเกิดของอาจารย์ศิลป์เท่านั้น

บ้านอาจารย์ศิลป์จุดหมายปลายทาง

เมือง Geovenni ใกล้กรุง Florence คือบ้านเกิดของอาจารย์ศิลป์ การมาเยี่ยมบ้านอาจารย์ศิลป์ของอินสนธิจะมีนัยอันแท้จริงอย่างไร ในส่วนลึกไม่สามารถจะทราบได้ ความหมายที่มากกว่าการได้มาเยี่ยมบ้านของอาจารย์น่าจะมียู่ เขาทราบดีว่า อาจารย์ไม่ได้อยู่ที่นี้และไม่ได้อยู่มานานแล้ว ท่านอยู่ที่เมืองไทยและท่านได้เสียชีวิตแล้ว ตั้งแต่อินสนธิยังแสดงงานอยู่ที่ อสท.

อินสนธิได้เพื่อนเดินทางอีกคนหนึ่งที่อิตาลี คือ ดำรง วงศ์อุปราช ซึ่งเดินทางมาจากอังกฤษ ขอร่วมไปดูบ้านอาจารย์ด้วย ทั้งสองนั่งรถสกูตเตอร์ไปจนถึงบ้านอาจารย์ในตอนเช้า สังเกตเห็นว่าบ้านเงียบไม่มีใครอยู่ หรือมีแต่ก็ไม่อยากจะเข้าไปรบกวน ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดความสับสน เข้าใจผิดกับชายแปลกหน้าสองคนผู้มาเยือนได้ ทั้งสองยืนสงบอยู่กับความเงียบที่หน้าบ้าน แ่งนั้น ประมาณ ๑ ชั่วโมง รำลึกถึงอาจารย์ว่าได้ทำความฝันให้เป็นจริงแล้ว

คำมั่นสัญญาของอินสนธิอีกอย่างหนึ่งที่ได้ให้ไว้กับอาจารย์ก็คือ เมื่อมาถึงฟลอเรนซ์แล้ว จะต้องแสดงงานที่บ้านเกิดของอาจารย์ให้ได้ ดังนั้นอินสนธิและดำรงจึงได้ร่วมกันนำผลงานไปแสดงที่แกลลอรีแห่งหนึ่ง ในฟลอเรนซ์ได้สำเร็จตามความตั้งใจ และเพื่อให้ชาวฟลอเรนซ์รู้ว่าทั้งสองเป็นศิษย์ของ Professor Corado Feroci ผู้ซึ่งเป็นปรมาจารย์ที่ศิลปินทั้งสองเคารพยกย่องอย่างสูง และเป็นผู้ที่มีบุญคุณเอนกอนันต์ต่อวงการศิลปะร่วมสมัยของประเทศไทย ฟลอเรนซ์ควรจะภูมิใจที่ชาวฟลอเรนซ์คนหนึ่งไปสร้างเกียรติประวัติและอุทิศตนเองทำงานตลอดชีวิตให้กับประเทศเล็ก ๆ อย่างประเทศไทย และตายในประเทศนั้น อินสนธิและดำรงได้ค้นคว้าความหมายเหล่านี้มาให้กับชาวฟลอเรนซ์ด้วยผลงานศิลปะอันมีนัยสำคัญไม่น้อยไปกว่าการที่ได้มาเห็นบ้านที่เจียบเหงาของอาจารย์

ความจริงแล้วอาจารย์ศิลปินจากอิตาลีมาเมืองไทย ตั้งแต่อายุ ๓๐ กว่า กล่าวได้ว่าเป็นช่วงที่ยังหนุ่ม “ไฟแรง” เช่นเดียวกับอินสนธิขณะนั้นพลังของความเชื่อมั่นใฝ่ทะยาน มีอยู่เต็มเปี่ยม ที่จะสู้ สร้าง และประกาศศักยภาพของตนไปยังฟากฟ้าไกล ในต่างแดนเยี่ยงวีรบุรุษพนजरตามตำนานปรัมปรา ดังนั้นการที่ปัจจุบันพวกเขາบางคนมีโอกาสดำเนินไปฟลอเรนซ์และพบปะกับศิลปินอิตาลีเมื่อได้พูดคุยเรื่องราวเกี่ยวกับอาจารย์ศิลป์ เขาอาจจะมึนงงหน้าหงาย ไม่เข้าใจ และไม่รู้จักก็คงจะไม่ใช่เรื่องแปลกอะไร

อิตาลีเหลือไว้ในตำนาน

เมื่อดำรงและอินสนธิกลับมารุงโรม ดำรง กลับเมืองไทย แต่อินสนธิออกเดินทางต่อความรู้สึกที่เคยมีอยู่เดิมเกี่ยวกับสำนักดักศิลาทางศิลปะว่าต้องเป็นอิตาลีได้เปลี่ยนไป สำหรับอินสนธิเขาไม่รู้สึกรักอยากเรียนที่นั่น การแสดงงานไม่ค่อยได้รับการตอบสนองที่ดี มีศิลปินมากมายหลายตา ทำให้มีการแข่งขันสูง จึงออกเดินทางท่องเที่ยวต่อไป ขณะเดียวกันเขาก็เริ่มสังเกตเห็นว่ารถสตูดิโอใจของเขาอ่อนล้าเต็มทน ส่งเสียงดังจนสมควรจะต้องปลดระวาง ถือได้ว่ามันเสร็จสิ้นภารกิจรับใช้อินสนธิ จนเกือบหมดลมหายใจ โดยการนำเขามาถึงจุดหมายปลายทางคือกรุงโรม* อิตาลี อันเป็นถิ่นกำเนิดของมันเองด้วย อินสนธิจึงมอบสตูดิโอให้กับสถานทูตไทยในกรุงโรม แล้วเดินทางต่อไปโดยรถไฟไปยังเวนิส ออสเทรีย ชุริก สวิสเซอร์แลนด์ ตามลำดับ

อินสนธิใช้ชีวิตในเมืองต่าง ๆ ด้วยการทำงานทุกอย่างเพื่อที่จะอยู่รอดได้ทำศิลปะ ไม่ว่าโชคจะช่วยนำพาหรือว่าจะตกอับในบางครั้ง เขาพร้อมที่จะรับมือและเริ่มใหม่ ผู้คนผ่านไป

* ในปี ๒๕๔๓ ลูกเขย ศิลปินไทยจากเชียงใหม่ ไปพบรถสตูดิโอของอินสนธิที่กรุงโรม นำมาเขียนในหนังสือ comic book “สุดขอบฟ้า อินสนธิ วงศ์สาม” พิมพ์โดย Navin Production Co., Ltd.

มากหน้าหลายตา ที่จะต้องทำความรู้จักที่ต้องเรียนรู้ใหม่ครั้งแล้วครั้งเล่า บ้านเมืองใหม่ ภาษาวัฒนธรรม ถนนหนทางใหม่

ในที่สุด อินสนธิก็มาถึงฝรั่งเศสอันเป็นจุดหมายปลายทางของการมายุโรป เมืองปารีส แม้จะรู้จักกันว่าเป็นเมืองสวยงามและศิวิไลซ์แห่งหนึ่งของยุโรป แต่ก็เป็เมืองที่เต็มไปด้วยความทุกข์ยาก

สำหรับหลายคน อินสนธิเล่าตำนานของเขาว่า ขณะที่นั่งอยู่ในสวนสาธารณะด้วยความทออาลัยว่าจะไปทำงานอะไรให้ชีวิตอยู่รอดได้ในเมืองใหญ่เช่นนี้ ก็พอดีมีแขกอินเดียคนหนึ่งเข้ามาพักทนาย บอกว่าเพิ่งถูกไล่ออกจากงาน เป็นร้านอาหารแห่งหนึ่งในละแวกนั้น จึงให้อินสนธิไปสมัคร เขาไม่รีรอรีบตรงไปยังร้านและสมัครเป็นคนเสิร์ฟอาหารก็ได้งานทันที อินสนธิตั้งใจทำงานท่องเมนูอาหารได้หมด เจ้าของเป็นคนเวียดนามชอบในการเอางานของอินสนธิ ได้เลื่อนตำแหน่งให้เป็นบาร์เทนเดอร์ และในไม่ช้าเขาก็ได้ตำแหน่งเป็นก๊ก ทำให้ชีวิตของเขาช่วงนี้ง่ายขึ้น ได้งาน ได้อาหาร กินอาหารเหลือ ทำอาหารเหนือ แกงโฮะ โดยที่ร้านนี้อยู่ใกล้ที่เรียนด้วย จึงสะดวกทั้งการไปเรียนและการไปทำงาน เขาอยู่กับร้านนี้ ๖ เดือนแล้วจึงลาออก เนื่องจากได้งานใหม่ข้างนอกหลายอย่างและได้เงินดี ทั้งเป็นงานที่ตรงกับทักษะและความสามารถของตนเอง เช่น งานทาสีบ้าน ตกแต่ง เชื่อมเหล็ก ทำแผ่นโฆษณา ทำให้ได้รู้จักผู้คนมากขึ้น มีงานหลากหลายเข้ามา แม้แต่งานเลี้ยงเด็ก เขาก็มีประสบการณ์ วิธีเลี้ยงของเขาก็อ เขียนรูปให้เด็กดู เด็กชอบไม่ชนและไม่ร้อง

อินสนธิไม่เคยหยุดที่จะทำงานศิลปะ ไม่ว่าชีวิตจะอยู่ในภาวะคับขันเพียงใด เขาได้รู้จักกับเจ้าของแกลลอรีแห่งหนึ่งเป็นพระแคโรลิก เป็นผู้มีสายตาในการดูงานดี เลือ่งงานดี อินสนธิเอางานภาพพิมพ์ ๒ รูปไปให้ดู เพื่อแลกเงินมาซื้อกระดาษทำงานและทำกรอบ

เขาผลิตงานจำนวนไม่น้อย มีเกรดจำ ๆ เล่าว่า ในช่วงหนึ่งได้เอางานไปฝากนักศึกษา ศิลปากรรุ่นน้องไว้ เป็นโอกาสให้นักศึกษาผู้นั้นนำงานไปส่งอาจารย์ จนเรียนจบ

อินสนธิที่นิวยอร์ก

เป็นที่ทราบกันว่ตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ ๒๐ เป็นต้นมา ศูนย์กลางศิลปะสมัยใหม่ (Modern Art) ได้เลื่อนจากยุโรปสู่ทวีปอเมริกาเหนือ ซึ่งมีนิวยอร์กเป็นศูนย์กลาง ไม่ว่าทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง ศิลปะ มีความเคลื่อนไหวสุดขั้วขึ้น ณ จุดนี้ นิวยอร์กให้โอกาสและอิสรภาพกับผู้ที่สร้างตัว สร้างสังคม และวัฒนธรรมแห่งศตวรรษใหม่ ศิลปินจำนวนมากจากหลายวัฒนธรรมทั่วโลกต่างมุ่งหน้าไปสู่นิวยอร์ก นิวยอร์กจึงเป็นเมืองแม่เหล็กที่ดึงดูดธุรกิจ การเงิน และความสำเร็จ มาสู่หลายชีวิตและองค์กรของมหานครแห่งนี้

อินสนธิจะเป็นหนึ่งในศิลปินที่อยู่ในกระแสดังกล่าวด้วยหรือไม่ คงไม่ใช่ความพยายามที่จะเชื่อมโยง เขามีจุดหมายปลายทางที่จะไปอิตาลีและฝรั่งเศส ซึ่งอินสนธิก็ได้ไปถึงจุดหมายนั้นแล้ว แต่จะเป็นด้วยโชคชะตาหรือศิลปะพาไป ผลงานภาพพิมพ์จำนวนหนึ่งของเขาถูกส่งล่วงหน้าไปยังนิวยอร์กแล้วกับเพื่อนศิลปินนิวยอร์กคนหนึ่ง อินสนธิมีเงินติดกระเป๋าเพียง ๑ เหรียญดอลลาร์ เมื่อเขาเหยียบอย่างลงแผ่นดินอเมริกา สิ่งที่เกิดขึ้นไม่ว่าธุรกิจ เงินตรา ที่ตามมาในช่วงหลังของชีวิตในนิวยอร์กนั้น สำหรับอินสนธิจึงถือเป็นเสมือนได้เปล่าทั้งสิ้น เขาเอาตัวเข้า “ลุย” กับงาน เขานำประสบการณ์และทักษะทั้งหมดที่สะสมไว้ตั้งแต่เยาว์วัยที่เรียนกับพ่องานช่างชุบกาหรัยเงิน กาหรัยทอง การเชื่อมเหล็กโลหะ ทำสร้อย กำไล เครื่องประดับหลักวิชาออกแบบที่เรียนจากฝรั่งเศส มีต้องเอ่ยถึงความรู้จากหลักสูตรศิลปากรของอาจารย์ศิลป์ทั้งหมดมาประหลูมกันที่นี่ อินสนธิสร้างผลงานจำนวนมากอย่างน่าทึ่ง จากการเริ่มต้นที่ ๑ เหรียญจนมีธุรกิจเป็นบูติกและแกลลอรี

ชีวิตวัยเยาว์ของอินสนธิเติบโตในชนบท ที่มาจากการประหยัดและเก็บหอม เมื่อมาอยู่ในสังคมบริโภคนิยมที่เต็มไปด้วยการใช้ของสิ้นเปลือง อินสนธิเริ่มสะสมเก็บของที่ทิ้งแล้วจากที่ต่าง ๆ เช่น เฟอร์นิเจอร์เก่า วิทยุ ทีวี ชิ้นส่วนรถยนต์ และของใช้ทิ้งขว้างอยู่ในกองขยะแต่มีรูปทรงน่าสนใจ ภายในบ้านของเขาจึงเต็มไปด้วยของเซียงกง จนเกือบจะต้องเปิดร้านใหม่ขายของมือสองไปเลยทีเดียว ลูกค้านิวยอร์ก ที่กับงานจินตนาการของอินสนธิชุดนี้มาก ในความสามารถนำของใช้แล้วมาประกอบใหม่ให้เป็นงานศิลปะตกแต่งชั้นสูงได้ เช่น ลูกบิดประตูโลหะ เครื่องทองเหลืองจำนวนร้อย ๆ มือดิ่งลิ้นชัก ตะขอเกี่ยว และถ้วยจานโลหะเก่า ๆ นำมาแปรสภาพเป็นที่แขวนไม้ประดับ เจึงเทียน ของใช้และประติมากรรมตกแต่งต่าง ๆ อย่างน่าพิศวง คุณลอร์ว้า ภรรยาของอินสนธิให้สัมภาษณ์กับสื่อว่า อินสนธิเป็นผู้มีแนวคิดเกี่ยวกับการนำมาใช้ใหม่ (Recycle) นานแล้ว ก่อนที่แนวคิดนี้จะแพร่หลายในเวลาต่อมา

อินสนธิเริ่มสนใจหลงใหลกับรถยนต์กลไกมากขึ้น โดยเฉพาะความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอวกาศ นิวเคลียร์ และนิยายวิทยาศาสตร์ ในปี ค.ศ. ๑๙๖๘ (๒๕๑๑) ผลงานประติมากรรมจำลอง (Maquette) จำนวนกว่า ๔๐๐ ชิ้นถูกสร้างขึ้นเป็นงานโลหะขนาดเล็กเพื่อถ่ายทอดความรู้สึกของอินสนธิที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ต่อโลก และมนุษย์ ผลงานเหล่านี้ได้รับการออกแบบอย่างมีเป้าหมาย บ้างเป็นงานที่จะนำไปไว้ในอวกาศ บ้างเป็นเครื่องมือที่ใช้กำจัดมลภาวะ บ้างลอยอยู่ผิวน้ำและใต้น้ำ และบ้างก็เป็นประติมากรรมสำหรับทิวทัศน์

ในช่วงปี ค.ศ. ๑๙๗๑ (๒๕๑๔) เมือง Greenwich ได้กลายเป็นถิ่นฮิปปี้มีปัญหาเสพติด ในขณะที่คนอเมริกันเป็นห่วงเรื่องสิ่งแวดล้อมและมลภาวะมาก อินสนธิยังคงสร้างงานอย่างต่อเนื่องกับแนวคิดดังกล่าว ในรูปทรงประติมากรรมโลหะ ที่จะปรับมลภาวะในน้ำทะเลให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ได้น้ำ ยิ่งต่อมาได้ย้ายไปอยู่นิวเจอร์ซี มีบ้านและสตูดิโออยู่ใกล้ทะเล

ทำให้อินสนธิใกล้ชิดกับความคิดใหม่นี้มากยิ่งขึ้น เขาและภรรยาได้ขายบ้านที่ Greenwich แล้วไปซื้อบ้านตัดผมที่ Atlantic Highlands อินสนธิลงมือทำเองทุกอย่างที่จะเปลี่ยนร้านตัดผมให้เป็นบูติกและห้องแสดงศิลปะ ใช้เวลา ๒ ปี ทำงานหนัก หาเงินไม่พียงไฟที่ลุกโชนโชติช่วงเช่นนี้วันหนึ่งมันจะกลับมาเผาผลาญตัวเขาเอง จนชีวิตแทบจะเสียดินแดนไป การตรากตรำกับงาน และการอยู่กับความเครียดที่ถมทับทวีคูณ อินสนธิดื่มจัด ไม่มีเพื่อน และป่วยต้องเข้าโรงพยาบาลโดยไม่มีประกันสุขภาพ ต้องใช้เงินส่วนตัวจ่ายค่ารักษาให้แก่โรงพยาบาลจนหมดตัว กระทั่งกระทบกระทั่งทั้งธุรกิจ และชีวิตทางครอบครัวอย่างรุนแรง เขาอยากกลับเมืองไทยเพื่อเยี่ยมบ้านและก็ได้ทำในเดือนเมษายนของปี ๒๕๑๓

ตอบโต้กับการเลือกปฏิบัติ

อินสนธิข้ามโลกของเขาไปเล่าถึงเรื่องงานและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับชีวิตประจำวันของเขาวนหนึ่งในนิวยอร์ก อินสนธิอยากสร้างงานที่แปลกใหม่ กับงานประติมากรรมโลหะให้น่าสนใจจากที่ทำอยู่ เขามีความจำเป็นต้องไปเบิกเงินจากธนาคาร แต่คงจะเป็นวันที่ไม่ค่อยแจ่มใสสำหรับเขานัก กับบังเอิญไปเจอพนักงานธนาคารที่แสดงมารยาทไม่ดีกับเขา หรืออาจจะเห็นอินสนธิเหมือนคนอพยพมาจากอินโดจีน จึงออกท่าทีดูถูกและเลือกปฏิบัติ (Discriminated) อินสนธิเกิดความคิดที่จะแก้แค้นและย้อนศร พนักงานผู้ที่มีท่าทีไม่ดีต่อเขาคณนั้น ด้วยการขอเบิกเงินจำนวน ๒๐๐ เหรียญ โดยระบุว่าต้องการเงินทั้งหมดเป็นเหรียญทองแดง (เพนนี) ตามธรรมเนียมปฏิบัติของธุรกิจธนาคาร ต้องเห็นลูกค้าเป็นเทวดา พนักงานผู้นี้ได้ทำผิดพลาดการดังกล่าวอย่างแรง และโดยระเบียบการ ฝาก-ถอน จะต้องมีการนับจำนวนเงินให้ถูกต้องต่อหน้าซึ่งกันและกัน ดังนั้น พนักงานจึงต้องนับเพนนีทั้งหมดให้ถูกต้องตามจำนวน แล้วอินสนธิแบกกระสอบเงินเพนนีกลับบ้าน เมื่อคุณลอว์ราภรรยาเห็นก็ถามว่า “จะเอามาทำอะไร” ด้วยความรู้สึกว่ากำลังมีสิ่งผิดปกติเกิดขึ้น “เอามาทำศิลปะ” อินสนธิกล่าวว่ากำลังทำงานชุดโลหะและมีความคิดที่จะเอาเหรียญเพนนีซึ่งเป็นทองแดงเหล่านี้มาหลอมเป็นเครื่องประดับ ภรรยาให้เขากลับไปคืน เพราะการหลอมหรือแปรสภาพเงินตราเป็นสิ่งผิดกฎหมาย อินสนธิจึงต้องแบกกระสอบเงินกลับไปธนาคาร แต่ก็อดไม่ได้ที่จะเอาเหรียญจำนวนหนึ่งออกมาทดลองเป่าไฟ เพราะอยากรู้ผลจะเป็นอย่างไร เขามองว่าเงินเพนนีมีส่วนผสมโลหะพิเศษ หลอมยาก จึงนำกลับไปฝากเข้าบัญชีธนาคารกับพนักงานคนเดิม พร้อมกับบอกว่าได้ใช้เงินไปบางส่วน พนักงานจึงจำเป็นต้องนับใหม่อีกครั้งทั้งหมดนับเป็นการแก้แค้นตามวิธีของอินสนธิที่สุภาพเยือกเย็นแต่คนที่ “สะใจ” และถึงจุดสุดยอดคงจะเป็นอินสนธิอย่างไม่ต้องสงสัย ที่ได้เฝ้าดูปฏิกิริยาการนับเหรียญเพนนีของพนักงานผู้นั้นจนหมดกระสอบ งานนี้ถือได้ว่าเป็น Happening Art ที่เกิดล่วงหน้าก่อนที่แนวคิดนี้จะเกิดขึ้นจริง ๆ หลายสิบปี

หักมุมกลับ ๑๘๐ องศา

“ไปมือเปล่า กลับมือเปล่า” เป็นอีกประโยคหนึ่งที่อินสนธิบอกเล่าถึงการหักเหของชีวิตที่พร้อมจะเริ่มต้นใหม่เสมอ เขาไม่ได้เป็นผู้ที่ไปขุดทองในต่างแดนแล้วนำกำไรกลับบ้าน เขาทิ้งมันทั้งหมดแล้วกลับมาอยู่กับกระเป๋าสตางค์ใบเดียว อินสนธิตรงไปอยู่ป่า ไม่มีไฟฟ้า น้ำประปา ดื่มเห็ด บ้างก็ดูเหมือนเขาทำร้ายและประชดตัวเอง เพื่ออะไร? ความจริงแล้วอินสนธิเป็นผู้มีความสามารถ มีศักยภาพสูงที่จะไต่บันไดสู่ความสำเร็จ มีชื่อเสียงในนิวยอร์กมหานครที่มีความร่ำรวยให้ผู้คนไปขุดเงิน ขุดทอง อย่างไม่มีวันหมดสิ้น แต่เขากลับมาหากไม่อยู่ในป่าห้วยไฟ อินสนธิต้องการอะไร?

อัตลักษณ์และบุคลิกส่วนตัว

ไม่มีสิ่งที่จะสร้างความรำคาญใจอะไรให้กับอินสนธิ เท่ากับการที่จะให้เขากล่าวถึงผลงานว่ามีแนวคิดและความหมายอย่างไร เขาจะอดอัดขัดใจทุกครั้งเมื่อมีคนถามว่า งานชิ้นนี้หมายถึงอะไร แปลว่าอะไร ขอให้อธิบาย อินสนธิอาจจะไม่พูดอะไรเลย หรือพาลอารมณ์เสียก่อนที่จะกล่าวอย่างสั้น ๆ ว่า “ผลงานมีคำตอบอยู่แล้ว” ความจริงอินสนธิเป็นคนสุขุมทุกหัวเราะง่าย รุ่มรวยด้วยอารมณ์ขัน แต่เขาไม่ชอบเรื่องการเผชิญหน้ากับ “ทางการ” โดยเฉพาะการแสดงตัวในที่สาธารณะ เช่น การเปิดงาน การกล่าวสุนทรพจน์ อินสนธิปฏิบัติตามหน้าที่อยู่บ้าง แต่ก็ในรูปแบบที่เรียกว่า “ตามฟอร์ม” จะให้เห็นหัวใจในคำพูดและการแสดงออกเหล่านั้นค่อนข้างยาก “คุณป้าแหม่ม” Venetia บุคคลผู้ใกล้ชิดอินสนธิเล่าว่า อินสนธิมีคุณภาพของสัตว์ป่าอยู่ในตัว (Animal Quality) คือการปรากฏตัวแล้วหายไปเหมือน เก้ง กวาง ในป่าที่มาปรากฏตัวให้เห็น มองไปอีกที่ก็หายไปแล้ว

อินสนธิเป็นคนที่มีบุคลิกตามธรรมชาติที่สุด ใครจะเป็นอะไร ทำอะไร เขาจะปล่อยให้เป็นอย่างนั้น ป้าแหม่มเคยพูดว่า He allows other people to be them self... คือ ใครจะเป็นอะไรก็แล้วแต่เขา

อินสนธิไม่ชอบการติดต่อกับสังคม เขาไม่ค่อยจะคิดเรื่องการแสดงงาน เพราะนั่นหมายถึงการที่เขาต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับสังคม ระยะเวลาที่ป้าแหม่มจะเป็นผู้ออกมากระตุ้นกิจกรรมส่วนนี้

เขาหลีกเลี่ยงที่จะติดต่อกับผู้คนและหาด้วยากเวลามีกิจกรรมที่บ้าน ชอบเก็บตัวเองในสตูดิโอ จนป้าแหม่ม Venetia ให้ฉายาว่า ซาดิก่อนอินสนธิคงจะเป็นหมีแพนด้า ชอบซ่อนตัวอยู่ในถ้ำ (Studio) อีกภาษาทางจิตวิทยาอาจกล่าวได้ว่า He likes to get back to the womb คือ ชอบกลับไปหา (รก) รากเหง้าของตัวเอง

บุคลิกต่าง ๆ เหล่านี้อาจดูไม่กลมเกลี้ยงหมดจดในสายตาของสังคม แต่ตัวคนที่แท้จริงของอินสนธิบ่งบอกถึงความปราดเปรื่องแบบศิลปิน (Eccentric) โดยไม่ต้องใช้ความพยายาม อินสนธิไม่เคยต่อสู้กับความอิจฉาริษยา ซึ่งเป็นโรคประจำตัวในหมู่นักศิลปิน ผลไม้เมื่อสุกงอมย่อมตกลงมาเอง เพียงแต่นั่งรอ กางดักให้ตกใส่ อินสนธิปล่อยตนเองให้เลื่อนไหลไปกับวิญญาณที่เสรี (Free Spirit) ภายใต้อิทธิพลและจินตนาการที่จะทำศิลปะ โดยใช้สองล้อสกูตเตอร์เป็นพาหนะ ร้อยเรียงฝันของเขาให้เป็นจริง บางช่วงเขา “ปลด” ชีวิตออกจากโลกปกติ และ “ปล่อย” ตัวเองประดาน้ำเข้าไปยังโลกใต้สำนึก (Subconscious World) เพื่อโอกาสที่จะเข้าถึงห้วงชีวิตแห่งศิลปิน วิถีชีวิตเช่นนี้มีผลกระทบทั้งกับตัวเองและผู้อื่น (สังคม) ด้วย เพราะสังคมมีเส้นแบ่งความ “ปกติ” (Normality) กับความ “ไม่ปกติ” (Abnormality) เมื่อไรผู้ใดข้ามเส้นแบ่งดังกล่าว ก็จะถูกสังคม Stigma ตราบาป หรือประณามว่า “บ้า” ซึ่งเป็นการนิยามของนักจิตแพทย์เมืองไทย โชคดีที่นักจิตแพทย์ยังไม่มีบทบาทการบำบัดผู้ที่ล้ำเส้นมากนักเท่ากับในตะวันตก ดังนั้น อินสนธิผู้ข้ามไปข้ามมาระหว่างเส้นแบ่งดังกล่าวจึงยังมีโอกาสอย่างมากที่จะถูกมองว่า “ผิดครู” เพียงแค่เช่นสรวงดวงวิญญาณครูบาอาจารย์เสียก็หาย อย่างไรก็ตาม การ “ไหว้ครูช่าง” อินสนธิได้ถือปฏิบัติจัดให้มีเป็นประจำทุกปีตั้งแต่กลับจากต่างประเทศมาอยู่เมืองไทย

โลกส่วนตัว : สตรีในชีวิตของอินสนธิ

โลกส่วนตัวของอินสนธิในแง่ชีวิตรัก (Romantic Life) เขาจะมีผู้หญิงกี่คน เป็นใคร ย่อมอยู่ในใจส่วนตัวของเขา แต่ในแง่ความสัมพันธ์ของความเป็นมนุษย์ ผู้ที่เข้ามาใช้ชีวิตร่วมกัน คุณเล ทุกข์สุขให้ความอบอุ่นและสร้างชีวิตด้วยกันนั้น อินสนธิเล่าไว้มีอยู่สามช่วงคือช่วงที่หนึ่งอยู่ฝรั่งเศสมีคุณบาร์บารา วู้ด สตรีชาวอเมริกันที่ไปศึกษาอยู่ปารีส พบอินสนธิแล้วไปใช้ชีวิตด้วยกัน ๗ ปีที่นิวยอร์ก ให้กำเนิดบุตรชาย อินสนธิ จูเนียร์ วู้ด ซึ่งเป็นบุตรคนเดียวของทั้งสอง อาจจะเป็นด้วยเลือดเนื้อเชื้อไขทางแม่ที่ชอบการศึกษา บวกกับพรสวรรค์ทางศิลปะของพ่อที่ไม่ชอบเรียนหนังสือ อินสนธิ จูเนียร์ จึงเป็นคนเรียนเก่งและมีพรสวรรค์ควบคู่กัน เขาได้ทุนการศึกษาตั้งแต่ต้นระดับปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยมีชื่อเสียงของอเมริกา คือคอร์เนล และปริญญาโทจากฮาวาร์ด สาขาสถาปัตยกรรมศาสตร์ ปัจจุบันทำงานเป็นผู้อำนวยการฝ่ายสถาปัตยกรรมและออกแบบของบริษัทใหญ่ในนิวยอร์ก David Easton Incorporated คุณบาร์บาราป่วยด้วยโรคมะเร็งและเสียชีวิตเมื่อลูกชายอายุได้เพียง ๑๔ ปี

อินสนธิแต่งงานใหม่กับคุณลอว์รา ศิลปินชาวอเมริกันผู้ร่วมสร้างชีวิตใหม่ในนิวยอร์ก ในช่วงที่สอง จนกระทั่งถึงปี ค.ศ. ๑๙๗๔ เมื่อมารุสมพิศพาเข้ามาในชีวิตทำให้ทั้งสองต้องแยกทางกัน โดยอินสนธิกลับปารีส ส่วนคุณลอว์ราคงอยู่กับธุรกิจและใช้ชีวิตต่อไปในนิวยอร์ก

สตรีที่มีส่วนสำคัญกับชีวิตอินสนธิในช่วงหลังต่อมา คือ คุณ Venetia Walkey เป็นที่รู้จักกันของชาวป่าซาง และผู้ใกล้ชิดเรียกว่า “ป้าเหม่ม”

เวนิเซีย เป็นชาวอังกฤษ เข้ามาเมืองไทยในช่วงปี ค.ศ. ๑๙๗๐ ในฐานะภริยาอุปทูตทหารเรืออังกฤษประจำประเทศไทย ด้วยความสนใจใฝ่รู้ที่จะศึกษาเรื่องเมืองไทยและศิลปะไทย เธอได้พบปะรู้จักปัญญาชนและศิลปินไทยที่มีชื่อเสียงหลายคน อาทิ หม่อมอลิชาเบธ จักรพงษ์ “ท่านจันทร์” (ม.จ.จันทร์ จิรายู รัชนี) อาจารย์เขียน ยิ้มศิริ อาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ “ท่านภู” (ไพบูลย์ สุวรรณภู) คุณมิเชียม ยิบอินซอย เป็นต้น นอกจากการคบหาเป็นเพื่อนกับปัญญาชนและศิลปินไทยดังกล่าวแล้ว เวนิเซีย เป็นศิลปินและมีผลงานศิลปะของเธอเองด้วย เคยเรียนปั้นกับอาจารย์เขียนเมื่อครั้งอาจารย์ยังสอนอยู่ศิลปากร เธอมีผลงานประติมากรรมทั้งที่เป็นสำริดและปูนปั้นอยู่ในแหล่งสะสมศิลปะทั้งในประเทศและต่างประเทศ ปัจจุบัน “ป้าเหม่ม” กำลังดำเนินการกิจกรรมทางศิลปะเรียกว่า “โครงการอุทยานธรรม” ขึ้นที่ป่าซาง ในบริเวณพื้นที่ติดกันกับบ้านศิลปินอินสนธิ

เวนิเซียได้พบและรู้จักอินสนธิโดยการแนะนำของ “ท่านจันทร์” ซึ่งเป็นช่วงที่อินสนธิอยู่ที่ห้วยไฟ ด้วยคำแนะนำสั้น ๆ ว่า “อินสนธิคนนี้เป็นศิลปินแท้” จากความชื่นชมประทับใจกับผลงานและชีวิตของอินสนธิ ในความมุ่งมั่นจริงจังกับศิลปะของเขา เธอได้ติดต่อไปมาหาสู่อินสนธิเป็นเวลานานจนภายหลังเมื่อได้ถอดถุงมือขาวและชุดภริยาอุปทูตออก แล้วจึงได้มาใช้ชีวิตตามธรรมชาติปฏิบัติธรรมและสร้างศิลปะร่วมกับอินสนธิที่ป่าซางจนถึงปัจจุบัน

สะสมบุญ หรือ คุณ-ไสย

ตำนานของอินสนธิ ยังมีอีกหลายตอน ถ้าเขาไม่เล่า หรือเล่าไม่หมด ก็มักจะมีคนอื่นเล่า อาจเป็นเพื่อน ๆ หรือคนใกล้ชิด ผู้เขียนเองก็เคยต้องถือหูโทรศัพท์ฟังเขาพูดนานเป็นชั่วโมงจนหูร้อน ปกติอินสนธิพูดคุยน้อย เมื่ออยู่กับบ้านจะเก็บตัว หลบหน้า ตามที่กล่าวไว้ตอนต้น แต่เมื่อเขาต้องการจะพูดคุย เขาจะพูดตลอดคืนหรือเขียนภาพสเก็ตช์เป็นร้อย ๆ “รู้ไหม...วัฒนธรรมเป็นเหยื่อรายเดียวที่ฟังผมพูด...คนอื่นเขาวางหูแล้วเมื่อได้ยินเสียงผม...” อินสนธิบอกผู้เขียน หลังจากถือหูฟังเขาพูดเกือบชั่วโมงแล้ว... “ช่วงไหนที่ผมบ้านะผมเขียนรูปได้เป็นร้อย ๆ...” “เอ...ถ้าอย่างนั้นผมก็อยากเป็นบ้างนะพี่” ผู้เขียนบอกกับเขา เสียงหัวเราะก้องมาในหูโทรศัพท์!

มีเหตุการณ์ที่น่าสนใจ จากการปะติดปะต่อจากเพื่อนบ้าง จากอินสนธิเองบ้าง ประมาณ ๒๐ กว่าปีที่แล้ว อินสนธิรับงานทำประติมากรรมให้กับผู้มีฐานะท่านหนึ่ง ได้เงินมา ๔ หมื่นบาท เขาชวนเพื่อนใกล้ชิดคนหนึ่งให้ไปทำบุญแม่น้ำกัน เขาเดินไปยืนอยู่กลางสะพานข้ามแม่น้ำ และควักเงิน ๔ หมื่นบาทออกมา ราดด้วยน้ำหมึกและแทงด้วยเหล็กแหลม แล้วมัดเงินกับก้อนอิฐเหมือนมัดตราสังข์ เพื่อนที่ไปด้วยจ้องมองด้วยใจระทึก เขายกก้อนอิฐขึ้นเหนือหัว อย่างที่เขาบอกว่าจะมาทำบุญแม่น้ำ แล้วปล่อยลงไปเบื้องล่าง เพื่อนที่มาด้วยเป็นคนป่าซาง เขาบอกว่าว่ายนํ้าไม่เป็น มิฉะนั้นเขาคงกระโดดลงนํ้าตามเก็บเงิน ๔ หมื่นบาทแล้ว ผู้ที่มีความสุขที่ได้ทำเช่นนั้นแน่นอนต้องเป็นอินสนธิได้เห็นเหตุการณ์ที่ตนเองเป็นผู้สร้างขึ้น

ผู้ฟังเรื่องนี้ ต่างก็ต้องถามว่าทำไม เพราะอะไร เพื่ออะไร ทั้งที่เขาบอกแล้วว่าเพื่อบูชาแม่น้ำ เงิน ๔ หมื่นบาท กับการทำบุญทิ้งลงเจ้าพระยานั้นเกินกว่าที่จะเข้าใจได้ จากการวิเคราะห์ในหมู่เพื่อน เป็นไปได้หรือไม่ที่อินสนธิเห็นเงินเป็นสิ่งสกปรก รู้สึกผิดที่ขายตัวนำศีลปะไปแลกกับเงินตรา เกิดความไม่สบายใจ จึงเอาไปถ่วงนํ้า ทำบุญกับแม่น้ำเสีย การทิ้งเงินคือการลบล้างความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในใจเป็นการหลอกผีสาว นางไม้ ว่าฉันไม่โลก จึงทิ้ง ๔ หมื่นบาทไปเสีย เมื่อนำเรื่องนี้พูดคุยกับอินสนธิในภายหลัง เขากลับอธิบายว่า การทำอย่างนั้น... “หมึกราด/เหล็กแทง” คือการทำคุณ/ไสย (ถือเอาเคล็ด) เพราะหลังจากนั้น เขาได้งานชิ้นใหม่ มูลค่า ๗ แสนบาท

ดังได้กล่าวไว้ในตอนต้นถึงโลกของอินสนธิ ที่ไม่สามารถแยกได้ว่าอะไรคือความเป็นจริง อะไรคือมายาคติ ในชีวิตของเขา แม้แต่เรื่องเล่า แต่ละเรื่อง แต่ละครั้ง ก็ยังอาจจะแตกต่างกันไป การตรวจสอบข้อเท็จจริงจึงไม่ใช่ประเด็นสำคัญ

อินสนธิมีความสุขซ่อนอยู่ในใจ กับการได้เห็นคนแสดงออก ตื่นเต้น นอกจากมุขต่าง ๆ ที่เล่าไปแล้ว เขายังชอบสนุกกับชาวบ้านด้วยการทำต้นกล้วยพฤกษ์ แขนงเงิน ๕๐๐, ๑๐๐, ๒๐ บาท แล้วบอกให้มากินเลี้ยงสอยเงินที่แขนงไว้ เขาเคยเอาสร้อยทองแดง ทองเหลือง และทองคำ ใส่ซองแขนงต้นไม้ม้า ให้ชาวบ้านมาสอย โดยบอกให้รู้ว่ามีสร้อยเหล่านั้นอยู่ในซอง ที่จะสอยได้เพียงครั้งเดียว

มุขเหล่านี้ก็จะตั้งคำถามได้ว่า คืออารมณ์ขัน หรือว่าเป็นการให้บทเรียนแก่เพื่อนมนุษย์

ผลงาน

แนวคิดและปรัชญา

ดังได้กล่าวในตอนต้นแล้วว่า อินสนธิไม่เต็มใจนักที่ต้องตอบคำถามหรือให้การอธิบายเกี่ยวกับผลงานของเขาว่ามีความหมายหรือแนวคิดอย่างไร เขามักจะสรุปสั้น ๆ กับคำกล่าวที่ว่า “ศิลปินทำงาน นักวิจารณ์หรือนักประวัติศาสตร์ศิลป์เป็นผู้อธิบายหรือตีความ” ซึ่งเป็นการแบ่งหน้าที่ที่ถูกต้อง ดังนั้นการพูดถึงแนวคิด/ปรัชญาของผลงานอินสนธิจึงเป็นเรื่องได้มาจากการสนทนาแบบกันเองส่วนหนึ่ง กับการตีความและการศึกษาค้นคว้าของผู้เขียนเองอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งก็คงจะทำได้ในระดับผิวเผินเท่านั้น

จินตนาการกับงานศิลปะเป็นสิ่งคู่ขนาน ที่อาจบอกไม่ได้ว่าจะไร่มาก่อนหรือหลัง บางครั้งการสร้างงานของศิลปินเกิดจากการมีความคิดอยู่ก่อน แล้วตามด้วยการสร้างที่นำไปสู่จินตนาการนั้น ๆ แต่ก็ไม่ใช่สิ่งที่จะกำหนดได้ว่า งานศิลปะจะเกิดจากกระบวนการสร้างอย่างเดียวนั่นเอง อาจจะมีศิลปินบางคนที่จะปล่อยความคิดเลือนไหลโดยปราศจากจุดหมายไว้ก่อน กล่าวอย่างง่าย ๆ ได้ว่า ตัวอย่างแรกคือการ “เห็นแล้วทำ” อย่างหลัง “ทำแล้วเห็น” และที่เป็นไปได้ในการทำงานของศิลปินอีกหลายคน ก็คือ “ทำไปเห็นไป”

เมื่อวิเคราะห์ผลงานอินสนธิแล้ว ไม่อาจจะระบุให้ชัดเจนไปได้ว่า เขาสร้างงานขึ้นจากวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งที่กล่าวข้างต้นหรือไม่ และเป็นไปได้ว่าเขาใช้ทั้งหมดนั้น ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ โอกาสและความพร้อมเรื่องวัสดุ ความคิด และความรู้สึกที่เกาะกุมอยู่ในช่วงเวลาของการสร้างงาน

อินสนธิ์ตั้งท้องนานกว่าจะให้กำเนิด แต่เมื่อเขาเริ่มทำงานเขาจะทำเร็วมาก อินสนธิ์จะปล่อยให้ผลงานหลังไหลออกมาเป็นร้อย ๆ หรือไม่สามารถนับจำนวนได้ เขามั่นอย่างถล่มทลาย การทำศิลปะนั้น ต้องใช้ความคิด จินตนาการ และความประณีต การแกะไม้ก็มีเรื่องแรงงานทางกายภาพ (Physicallity) อยู่ในการปฏิบัติงานอย่างมากอีกด้วย อินสนธิ์บอกว่าการที่เขาเลือกแกะไม้ก็เพราะรู้สึกว่าได้ออกกำลังกาย และเป็นการทำงานที่ใช้เวลามาก เสร็จช้า ทำให้ต้องอยู่กับสมาธิยาวนาน สร้างผลงานได้มาก ดังนั้นงานของเขาจึงมีทั้งคุณภาพและปริมาณ ป้าเหม่มเล่าว่าครั้งหนึ่งได้ปรารภกับอินสนธิ์ว่า ไม่มีกระจกส่องหน้า ขอช่วยทำให้สักอันสองอัน จากนั้นต่อมาไม่นาน อินสนธิ์ก็ทำ “ก้นถ้อง” (กระจกส่องหน้า) ออกมาประมาณ ๕๐๐ ชิ้น โดยมีรูปแบบไม่ซ้ำกัน งานชุดก้นถ้องส่องหน้าได้กลายเป็น เอกลักษณ์ลายเซ็นของอินสนธิ์ประเภทงานตกแต่งอีกชุดหนึ่งที่น่าสนใจ

การเข้าถึงอุดมคติของความงามด้วยการลดทอนและตัดทิ้ง

ในบรรดาผลงานของอินสนธิ์ทั้งหมด กล่าวได้ว่ามีจุดเด่นอันเป็นบุคลิกพิเศษอย่างหนึ่งของเขา คือการ “ตัดออก” ซึ่งรวมถึงการขุด แกะ เจาะออก ทั้งหมดนี้อยู่ในกระบวนการตัดทิ้งหรือลดทอนรูปทรงลง ให้เหลือความงามตามอุดมคติ ไม่ว่าจะเป็นงานไม้แกะสลัก ซึ่งเกือบจะเป็นงานหลักของอินสนธิ์ หรืองานภาพพิมพ์ แกะไม้ Woodcut ก็ล้วนเป็นกระบวนการแกะออกตัดออก ให้เหลือไว้แต่รูปทรงที่ต้องการทั้งสิ้น

กระบวนการสร้างงานประติมากรรมในโลกนี้มีหลักการใหญ่อยู่ ๒ ประการ คือ การ “เอาออก” กับการ “เอาเข้า” โดยศิลปินจะเลือกระหว่างวัสดุ ๒ ประเภท มาเป็นสื่อการทำงาน คือ วัสดุอ่อนอันมีดินเหนียว ปูน จี๊ส มีธรรมชาติอ่อนตัว ที่ศิลปินสามารถจะปั้น โปะ บีบ บี ผลักให้วัตถุอ่อนเหล่านี้ไหลไปตามอารมณ์และมือได้ การสร้างรูปทรงจึงเป็นการ “เพิ่ม” หรือ “เอาเข้า” ทั้งหมดโดยตลอด ถึงแม้จะมีการเอาออกบ้าง ก็เป็นการเอาออกเพื่อที่จะเพิ่มเข้าให้มีความสมบูรณ์ ส่วนอีกประเภทหนึ่งคือ การทำงานกับวัตถุแข็ง เช่น หินอ่อน หินทราย ไม้ กระดูก เขาสัตว์ เป็นการทำงานกับวัตถุที่ด้านมือ ศิลปินจะต้องสกัด ตัด เจาะ ซึ่งเป็นกระบวนการ “เอาออก” ทั้งหมดโดยตลอด จากหลักการดังกล่าวจะทำให้การศึกษาวิเคราะห์ผลงานศิลปะที่น่าสนใจยิ่งขึ้นว่า มีเหตุผลอะไรสัก ๆ หรือไม่ ที่อินสนธิ์เลือกการแกะสลักไม้ การทำภาพพิมพ์ Woodcut มากกว่าการปั้นดิน ปูน พลาสติก หรือทำภาพวาด การตั้งคำถามเช่นนี้คงไม่ใช่ความพยายามที่จะหาคำตอบจากศิลปิน ซึ่งก็เชื่อได้ว่าคงจะไม่สามารถจะพาผู้ฟังและผู้ดูเข้าถึงประสบการณ์จิตใต้สำนึกของศิลปินได้ ดังนั้นการวิเคราะห์ตีความในประเด็นนี้ จึงเป็นเพียง

ความพยายามที่จะเชื่อมโยงในระดับพฤติกรรม ความมุ่งมั่น การเอาชนะปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ของชีวิตศิลปินคนหนึ่งที่จะดำรงตนให้อยู่ในโลกและสังคมได้ด้วยความราบรื่นดังงามตามอุดมคติ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่ง ชีวิตกับศิลปะมีการถ่วงน่าน และการเชื่อมโยงกันอย่างไร

ภาพอินสนธิ์ลงมือตัดออกไปในเนื้อไม้ให้ขาดออกไปแต่ละชิ้นนั้น มีการตัดสินใจ เป็นการตัดสินใจสั้น ๆ แต่มีเป้าหมายเป็นจำนวนร้อย ๆ พัน ๆ ครั้ง หนักเบาไม่เท่ากัน แต่ละชิ้นของไม้ที่สกัดออกเป็นชิ้นที่ต้องทิ้งไป และทิ้งไปจำนวนมาก สะเก็ดไม้หลายร้อยหลายพันชิ้นที่หลุดออกอุปมาได้ว่า มนุษย์มีสิ่งห่อหุ้มที่ต้องสกัด ตัดทิ้งไปเป็นจำนวนมาก ชีวิตที่งดงามต้องปล่อยวางและลดทอน แต่ละสิ่งที่เจาะฝังลงไปบนเนื้อไม้ แล้วสกัดออกนั้น เป็นความเจ็บปวดครั้งแล้วครั้งเล่า แต่ยิ่งถูกตัดสกัดออกไปได้มากเพียงใด ความงามย่อมปรากฏขึ้นตามมาเพียงนั้น จึงเห็นได้ว่าชีวิตอินสนธิ์มีนัยสัมพันธ์กับการแกะไม้ของเขา แม้แต่การแกะภาพพิมพ์ Woodcut ก็เช่นเดียวกัน มีการควบถ่วงที่น่าสนใจ อาจกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า นี่ก็คือการ “เจียรนัยชีวิต” ของอินสนธิ์นั่นเอง

แกะไม้ให้เป็นไม้

ดังได้กล่าวแล้วถึงบุคลิกพิเศษอย่างหนึ่งของอินสนธิ์ ว่าเขาเป็นผู้ให้โอกาสแก่ธรรมชาติ นัยหนึ่งก็คือ ต้องการจะเป็นอะไร ก็เป็นได้ ทำได้อย่างอิสระ ผลงานชุดต่อไม้ รากไม้ ที่เกิดที่ห้วยไฟ เป็นงานสื่อความหมายโดยนัยนี้อย่างโดดเด่น นั่นคือการเน้นความงามของ “อิสรภาพ” งานชุดนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นประเภทรูปทรงเดี่ยว เป็นท่อนไม้ขนาดใหญ่ ตั้งบ้าง วางบ้าง ในแนวนอน หรือแนววาง ในสภาพการวางอยู่อย่างโดดเดี่ยวของต่อไม้ ท่อนไม้ บ้างตั้งอยู่ด้วยฐานของมันเอง ดำรงความเป็นปึกแผ่นแน่นทึบ บ้างข้างในเป็นโพรง หรืออ่อนโค้งตามลีลาของไม้ อินสนธิ์ไม่ได้เข้าไปควบคุมหรือเปลี่ยนแปลงให้เป็นรูปทรงอื่น หากแต่เขาสลักเสลา จัดเกลารูปทรงเดิม ด้วยจุดมุ่งหมายที่จะเชิดชูส่งเสริม คุณค่า ก็นชีวิตให้กับเหล่ารากเหง้าไม้ โดยการนำคุณสมบัติเหล่านั้นออกมาให้ปรากฏ “เขาแกะไม้ให้เห็นไม้” จึงเป็นคำกล่าวที่ถูกต้อง เขาไม่ได้แกะไม้ให้เป็นข้าง ม้า เสือ สิงห์ ฯลฯ

ด้วยการสร้างสรรค์ในลักษณะเช่นนี้ อาจสะท้อนให้เห็นว่า เขามิได้ตั้งตนเป็นผู้กระทำต่อไม้ หากแต่เป็นการเชิดชู (Glorifies) ธรรมชาติ ให้เห็นบทบาทและความสำคัญของมันเอง ต่างจากแนวคิดการใช้ไม้ในลักษณะครอบครองหรือแปรรูป นำไม้ไปทำเครื่องเฟอร์นิเจอร์หรูหรา ด้วยการใช้อย่างใหญ่และมาก ๆ จนบางครั้งเราอดพูดไม่ได้ว่า เสียดายไม้ หรือ สงสารไม้

สองแนวคิดของประติมากรรมไม้

ดังนั้นการดูผลงานไม้ของอินสนธิ จึงอาจแบ่งได้เป็นสองแนวคิด คือ แนวที่หนึ่ง เป็นการสร้างงานในลักษณะสนับสนุนคุณค่าของไม้ที่มีอยู่แล้ว โดยปล่อยให้ความรู้สึกของผู้สร้างหรือ “ผู้กระทำ” (Subject) คล้อยตามไปกับความงามและอิสรภาพของไม้ หรือ “ผู้ถูกกระทำ” (Object) เขาพยายามให้เราองเห็นความงามโดยไม่ใช้อิทธิพลของเขา แนวที่สอง เป็นผลงานที่อินสนธิมีรูปทรงของจินตนาการอยู่ในใจ แล้วกรุยทางเข้าไปค้นหา เพื่อจะพบความงามในอุดมคติของเขา ด้วยการสกัด ตัด เจาะ แล้วขัดแต่ง จนรูปทรงและพื้นผิวของประติมากรรมไม้ มีความประสานกลมกลืนกันอย่างงาม ดังนั้นการสร้างงานด้วยการเปลี่ยนรูปจึงเป็นการสร้างสรรค์ (Creation) อย่างหนึ่ง และการไม่เปลี่ยนรูปก็เป็นการสร้างสรรค์อีกอย่างหนึ่งด้วยเช่นกัน

ประเภทของประติมากรรมไม้

การจัดแบ่งประเภทผลงานของอินสนธิ อาจทำได้ในระดับหนึ่งตามรูปแบบภายนอก อันขึ้นอยู่กับความแตกต่างของเวลา สถานที่ และวัสดุ สำหรับงานไม้นั้นแบ่งคร่าว ๆ ได้ ๓ ประเภท คือ ๑. รูปทรงเดี่ยว ๒. รูปทรงหลัก/รอง ๓. รูปทรงเคลื่อนไหว

๑. ประเภทรูปทรงเดี่ยว เป็นงานไม้ท่อนเดียวขนาดใหญ่มีทั้งรูปตั้งและรูปนอน ซึ่งได้กล่าวถึงงานประเภทนี้ไปแล้วในประเด็นการสร้างสรรค์ที่เน้นการไม่เปลี่ยนรูป
- ๒.-๓. ประเภทองค์ประกอบ มีรูปทรงเล็ก/รูปทรงรอง และเคลื่อนไหวได้ งาน ๒ ชุดนี้ ดูเหมือนอินสนธิถอยออกจากงานขนาดใหญ่ท่อนเดียวทีบตันมาเป็นงานขนาดย่อม มีหลายชิ้นประกอบกัน บางชิ้นมีลักษณะเป็นกลุ่ม มีองค์ประกอบที่แสดงความสัมพันธ์ของรูปทรงรวม ปรับเปลี่ยนเคลื่อนไหวได้ด้วยรูปทรงรองจะให้ดูตลกหรือต้งขึ้นได้ ทำให้รูปทรงรวมเปลี่ยนไป

ในต่างประเทศตะวันตก มีงานประติมากรรมที่เรียกว่า Kinetic Sculpture เป็นศิลปะที่เคลื่อนไหวได้ ส่วนใหญ่จะใช้เทคโนโลยีมาผสมผสานในการติดตั้ง ทำให้เกิดจินตภาพใหม่ ต่อสายตาผู้ดู แต่ประติมากรรมของอินสนธิปราศจากไฮเทค หรือมีมอเตอร์ติดตั้ง มีแต่ชิ้นส่วนที่ทำด้วยไม้ประกอบกันมี สลัก หรือแกนยึดเหมือนเครื่องมือทำกินของชาวบ้าน บางรูปมีกิ่งก้านเหมือนต้นไม้ มีใบ มีดอก หรือรูปทรงเป็นชั้น ๆ เหมือนเครื่องครัวทาน และบายศรี การปรับเปลี่ยนรูปต้องมาจากผู้ดูทำเอง โดยการใช้มือกดหรือยกเลื่อนได้ เป็นประติมากรรมที่ไม่ต้องปิดป้าย “ห้ามจับต้อง” อย่างไรก็ตาม การขยับปรับเปลี่ยน เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นว่าอินสนธิไม่ได้หยุดนิ่งกับรูปแบบหรือแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ชีวิตของเขาเองก็ได้ขยับเขยื้อนเคลื่อนที่ไปกับเวลาและสถานการณ์ตลอดเวลา

ศักยภาพกับโอกาส

อินสนธิพัฒนาความคิดของเขาด้วยโอกาส เช่นเขาอยู่กับอะไรที่ไหน เขาอาจมีความคิดอยู่ในใจว่าอยากได้วัสดุ ไม้ หิน ดิน โลหะ แล้วพาตัวไปหาสิ่งเหล่านั้น การหาวัสดุเป็นส่วนหนึ่งของความคิดในงานศิลปะ เช่นไปหาหินทรายที่สระบุรี หินภูเขาไฟอยู่อัฟริกา หาดอไมท์ห้วยไฟไปหาท่อเหล็กในฮาร์ดแวร์ ร้านวัสดุก่อสร้าง นำวัตถุดิบมาเชื่อมโยงกับโอกาส

มีผลงานอีกประเภทหนึ่งที่โดดเด่นและสะท้อนศักยภาพของการสร้างสรรค์ของอินสนธิอย่างสูง คือการรับ “งานจ้าง” (Commission) หรืองานสั่ง เพื่อการตกแต่งอาคารบ้านเรือน เช่น บานประตู ฉาก ช่องลม งานประเภทนี้ เกิดจากการที่อินสนธินำผลงานแกะไม้ ออกสู่ภัณฑารักษ์ ผู้สนใจที่มีฐานะ หรือมีพื้นที่สามารถติดตั้ง จัดวางผลงานอินสนธิได้ เริ่มซื้อหรือสั่งทำ แล้วนำไปตกแต่งบ้าน ที่ทำงาน ออฟฟิศ และส่วนต่าง ๆ ของอาคาร ทำให้เกิดงานประเภทขนาดใหญ่ (Monumental Work) มีพลังและสร้างบรรยากาศทางสุนทรียภาพแก่พื้นที่เป็นอย่างสูง

ริ้วลายเส้นบนแผ่นไม้บานประตูที่ดี บนฉาก หรือช่องลมก็ดีเป็นลายที่มีชีวิตและเคลื่อนไหว ดูประหนึ่งว่าจะเป็นสิ่งจับต้องได้ เคยเห็นที่ไหน.... แต่หาไม่ในชีวิตจริง นิยามที่ถูกต้องของศิลปะอินสนธิจึงไม่สามารถจะระบุให้อยู่ในรูปแบบ “เหมือนจริง” หรือแบบ “นามธรรม” ได้ หากแต่อยู่ในระหว่างลักษณะทั้งสองที่เป็นอินสนธิ เกิดคำถามที่อยากจะเชื่อมโยงว่า ลายเหล่านี้มีที่มาจากลายห้ายนต์ล้านนาหรือไม่ อินสนธิบอกว่าคำถามนี้มีบ่อย แต่เขาไม่ปฏิเสธ ซึ่งผู้ถามเองก็สามารถที่จะเห็นได้ว่ามีทั้งใช่และไม่ใช่

แท้ที่จริง ผลงานศิลปะไม้ไม่ได้เกิดขึ้นลอย ๆ หรือจากความบังเอิญ แต่อยู่ในรากเหง้าการเติบโตมากับสิ่งแวดล้อม และการเคลื่อนไหวของชีวิต อินสนธิเป็นนักเดินทาง เขาผ่านพบผู้คนต่างวัฒนธรรม ต่างความเชื่อ ตั้งแต่ พุทธ ฮินดู อิสลาม คริสเตียน เขาบอกว่าลวดลายในงานแกะไม้ของเขามาจากลายอารบิกของอิสลาม จากโอกาสที่ได้ไปพบเห็นสุเหร่าที่มีชื่อเสียงของประเทศมุสลิมหลายแห่ง อย่างไรก็ตาม แม้ตัวศิลปินจะบอกเล่าถึงอิทธิพลภายนอกที่ได้รับจากประสบการณ์ในชั้นหลัง แต่รากเหง้าของอินสนธิเป็นคนชาวบ้าน มีธรรมชาติเป็นพื้นฐานอยู่ในตัวสูง ดังนั้นไม่ว่าอิทธิพลเหล่านั้นจะมาจากข้างนอกหรือข้างใน งานไม้ของอินสนธิยังดำรงความเป็นพื้นบ้าน (Folk) ผสมผสานกับวัฒนธรรมชั้นสูงที่ซับซ้อน (Sophistication) แล้วกลับมาสู่สามัญ (ธรรมชาติ)

ในวันที่มีอากาศสดใส แดดส่อง หากมีโอกาสดำรงไปทีลายช่องลม ลายเป็นน้ำย้อยที่แกะสลักไว้กับแนวชายคา หรือบานประตู หน้าต่าง บางครั้งเราเกือบจะแยกไม่ออกว่า นั่นเป็นเงาตาบของกิ่งไม้ ใบไม้ หรือลายของอินสนธิ

ราคะ/สุนทรียะ Erotic/Aesthetic

มีคำถามว่า งานของอินสนธิเป็นอีโรติกหรือไม่ คำถามนี้ไม่ได้ก่อให้เกิดประเด็นของการศึกษาที่ทำให้ต้องตั้งเป็นบทวิเคราะห์ขึ้นมาเป็นพิเศษ หากแต่จะพูดถึงโดยรวมเป็นข้อสังเกตว่า ผลงานอินสนธิมีมิติของอิสรภาพ และความหลากหลายเพียงใด

อินสนธิไม่ได้อ้อมค้อมเกี่ยวกับการสร้างงานที่สื่อความหมายในเรื่องเพศ หากแต่การนำเสนอของอินสนธิแนบเนียน และซับซ้อนกว่างานที่เรียกกันว่า “อีโรติก” หรือ ราคะศิลป์ (Erotic Art)

คำว่า Erotic นั้นมีความหมายที่ยังคลาดเคลื่อนอยู่มาก ระหว่างตะวันตก-ตะวันออก การพูดถึง Erotic Art ในทัศนตะวันตก ไม่ได้มีความหมายตรงกันกับศิลปะที่พบเห็นในวัฒนธรรมตะวันออก เช่น ศิลปะฮินดูในอินเดีย ภาพประติมากรรมกามสูตรที่วิหาร Khajuraho ๑๐๐๐ A.D. นั้น ไม่ได้เป็นเรื่องอีโรติกในความหมาย (Sense) ของตะวันตกแต่อย่างใด แต่เป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวพันกับความเชื่อทางศาสนา ยิ่งกว่านั้นการขานนามอวัยวะเพศในวัฒนธรรมตะวันออกด้วยแล้ว ล้วนเป็นเรื่องเกี่ยวโยงกับเทพเจ้าและความศักดิ์สิทธิ์ เช่น ศิวลึงค์ (Shiva Lingam) มีความหมายถึงแหล่งที่มาของพลังของธรรมชาติ และศูนย์กลางจักรวาล ส่วนของสตรีเพศที่เรียกโยนิ (Yoni) นั้น ก็อาจแปลว่าแหล่งกำเนิดของปัญญา (Source of Wisdom) ศิลปะตะวันออกที่เกี่ยวกับเรื่องเพศ ไม่ได้มุ่งเร้าอารมณ์ทางเพศแต่เป็นเรื่องพลังที่อยู่เบื้องหลัง ความงาม ความศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งความอุดมสมบูรณ์ อนุสรณ์ศิลปกรรมที่ยิ่งใหญ่ของเอเชียอาคเนย์ เช่น นครวัด พิมาย พนมรุ้ง ก็ล้วนสะท้อนแนวคิดดังกล่าวทั้งสิ้น

หวนกลับมาพิจารณางานประติมากรรมของอินสนธิ ในมุมมองของเรื่องเพศ เราอาจเห็นการแสดงออกที่เป็นเพียงการ “รำลึก” หรือ “แนะให้นึก” ถึงธรรมชาติภายในของมนุษย์ที่สอดคล้องกันอย่างพอเหมาะพอดี ระหว่าง แขน คาง กลอน สลัก สอดกับ รู ร่อง ช่องซิ่น ของประติมากรรมกลุ่มที่มีองค์ประกอบปรับเปลี่ยนเคลื่อนไหวรูปทรงได้ดังกล่าวแล้ว ที่อาจจะแนะให้นึกถึงเรื่องเพศได้ หากแต่เป็นการซ่อนไว้ในรูปของสัญลักษณ์และนามธรรม

ในห้องเก็บผลงานที่บ้านอินสนธิ มีงานไม้แกะสลักจากท่อนซุงขนาดใหญ่ ๒ ชิ้น วางนอนเรียงอยู่คู่กัน เขาเรียกมันว่า “ลึงค์กับโยนิ” ทั้งคู่เป็นเก้าอี้ไม้เก่า เนื้องาม มีรูปทรงตามธรรมชาติที่อินสนธิทำขึ้นที่ห้วยไฟ จากสเก็ชที่นำมาจากนิวยอร์ก เขาไม่ได้ทำอะไรมากกับท่อนไม้ทั้ง ๒ นี้ เพียงแต่สลักเสลา เกลารูปนอกเล็กน้อย แต่ประณีตกับการขัดแต่งพื้นผิวอย่างสวยงาม งาน ๒ ชิ้นนี้ แสดงออกค่อนข้างชัดเจน (Explicit) ด้วยรูปทรงของอวัยวะของทั้งสองเพศ อินสนธิเป็นศิลปินร่วมสมัย ใช้ชีวิตอยู่ในนิวยอร์กและสังคมตะวันตกมาแล้ว ประติมากรรมทั้ง ๒ ชิ้นนี้ แสดงพลังมหาศาลภายใต้จิตสำนึก โดยเฉพาะ “ลึงค์” นั้น แฝงพลังทางลบ เหมือนอาวุธทำลายร้ายแรงที่หน้าสะพรึงกลัว เพราะฉะนั้นงานของอินสนธิ

“มีคำตอบในตัวเอง” (จากคำพูดของอินสนธิเอง) ในประเด็นปัญหาว่าเป็นราคะ หรือสุนทรียะ ซึ่งก็มีนัยทั้งสองให้มองอยู่แล้ว เรื่องเพศก็มี เรื่องสุนทรียะก็ใช่ ตลอดจนการเชื่อมโยงที่สามารถสาวไปถึงปรัมปราคติที่มาจากรากเหง้าอินเดีย สูงสุดคือธรรมชาติ จากธรรมชาติเป็นธรรมชาติ อินสนธิเป็นทั้งหมดของความหมายเหล่านี้ โดยชีวิตเขาและโดยศิลปะของเขา

อย่างไรก็ตาม สิ่งทีกล่าวมาก็เป็นการมองเพียงมุมหนึ่ง ที่อาจมากไป น้อยไป ผลงานอินสนธิยังเปิดโอกาสให้ผู้ดูมองได้อีกหลายมุม หลายมิติ

ภาพพิมพ์แกะไม้ Woodcut Print :

กระบวนการกลับค่าที่ว่างกับรูปทรง

จะเป็นการบังเอิญ หรือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ส่งผ่านอินสนธิให้สร้างงานศิลปะที่ใช้กระบวนการกลับค่า ระหว่างพื้นที่ว่าง/รูปทรง ปรากฏให้เห็นในงานภาพพิมพ์แกะไม้ Woodcut นำมาเชื่อมโยงกับศิลปะประเพณีคึกคักดำบรรพ์ของเอเชียอาคเนย์ได้อย่างน่าพิศวง นับแต่การทำภาพพิมพ์แกะไม้ของญี่ปุ่น ศิลปะบาติกของชาว มาเลเซีย ไล่เรื่อยมาถึง ลายรดน้ำของไทย ลาว พม่า ล้วนใช้กระบวนการทำงานบนพื้นที่ว่าง เพื่อเหลือไว้แต่รูปทรงที่ต้องการ กล่าวอย่างง่ายคือ ศิลปินจะแกะ ขุด เขียน ถม ทำงานบนพื้นที่ ๆ ไม่ต้องการจะให้เห็นหรือเห็นน้อย แต่จะปล่อยพื้นที่ ๆ ต้องการให้เห็น โดยไม่ได้แต่ละต้องเลย ยิ่งส่วนไหนต้องการให้เห็นมากที่สุดเด่นที่สุดเท่าไร ก็ยิ่งจะไม่แต่ละต้องมากเท่านั้น การทำงานกับกระบวนการนี้ ต้องปล่อยให้สมองทำงานกลับค่าจากบวกเป็นลบ หรือจากลบเป็นบวกตลอดเวลา ลายผ้าบาติกก็ดี ที่ศิลปินต้องมีทักษะกับการกลับค่า ว่าตัวลายกับพื้นหลังจะถูกถมด้วยสีกี่ครั้ง กี่ชั้น การเขียนรดน้ำบนตัวพระธรรมของศิลปินไทยโบราณก็เช่นเดียวกัน ต้องมีทักษะในการถมที่ว่าง ซึ่งเป็นการทำงานบนพื้นที่ ๆ เป็นค่าลบ Negative Space ตลอดกระบวนการ และสำหรับงานภาพพิมพ์แกะไม้ของอินสนธิ นั้น ก็อยู่ในกระบวนการดังกล่าวนี้ ที่เขาต้องแกะออก ขุดออก ด้วยเครื่องมือแหลมคมที่จะได้เส้นและรูปทรงที่เป็นค่าบวก Positive Space เหลือไว้เป็นขั้นสุดท้ายในการพิมพ์ออกมาบนกระดาษ การทำงานควบคู่กันระหว่างแกะสลัก ประติมากรรมไม้กับภาพพิมพ์ไม้ ทำให้งาน Woodcut ของอินสนธิ มีความคมและเฉียบขาดของรอยมีดปรากฏอย่างเด่นชัด งานภาพพิมพ์ของอินสนธิจึงมีพลังอย่างน่าประทับใจ

ภาพพิมพ์แกะไม้ของอินสนธิ ได้รางวัลเกียรติยศอันดับ ๒ เหรียญเงิน จากการแสดงงานศิลปกรรมแห่งชาติปี ๒๕๐๓ เมื่อครั้งอาจารย์ศิลปยังมีชีวิตเป็นประธานกรรมการผู้ตัดสิน ต่อมาได้รางวัลอีกครั้งอย่างต่อเนื่อง มีงานภาพพิมพ์ชิ้นหนึ่งที่จะขอนำมาประกอบคำอธิบายเป็นภาพต้นไม้กับฝูงนก ที่ประสานกลมกลืนกันสวยงาม จัดว่าเป็นงาน Woodcut ชิ้นเอก

ชิ้นหนึ่งของอินสนธิ มีเหตุการณ์เล็ก ๆ น้อย ๆ เกี่ยวกับรูปนี้ ที่ผู้เขียนจำได้ เมื่อไปร่วมงานกับ คร.เอริป ฟิลลิปส์ ที่เบอร์กลีย์ ขณะดูภาพผลงานชิ้นนี้ด้วยกันเขาถามว่ามันเป็นรูปอะไร ผู้เขียนบอกว่าเป็นรูปนกกับต้นไม้ เขาว่าไม่เห็นนกเห็นแต่ต้นไม้ (นกกับใบไม้รูปทรงคล้ายกัน) ซึ่งตามปกติก็เป็นเช่นนั้น เมื่อเราอยู่ใต้ต้นไม้จะได้ยินเสียงนกร้องแต่ไม่เห็นตัว เพราะมีความกลมกลืนกันมาก ทำให้นึกถึงอาจารย์ศิลป์ด้วยเหมือนกัน เมื่อท่านพูดถึงผู้พระธรรมวัดเชิงหวาย ครั้งแรกไม่เห็นอะไร นอกจากต้นไม้ ต่อเมื่อดูไปนาน ๆ เข้าจึงได้เห็นว่ามียกจำนวนมาก รวมทั้งสัตว์อื่น ๆ กระรอก งู จิ้งจก ผีเสื้อ อยู่กับต้นไม้อย่างกลมกลืน ดังนั้นจะเป็นการบังเอิญ หรือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ใช่หรือมิใช่ คงไม่เป็นประเด็น แต่ผลงานของอินสนธิทำให้เราสามารถเห็นการเชื่อมโยงเช่นนี้ได้ นับว่าเป็นคุณประโยชน์อย่างมาก

อินสนธิยังคงทำงานภาพพิมพ์แกะไม้มาอย่างต่อเนื่องตลอดการเดินทาง จนถึงปัจจุบัน มีการปรับเปลี่ยนคลี่คลายเป็นชุด (Series) เขาเล่าว่างานภาพพิมพ์ เริ่มเป็นนามธรรมตั้งแต่อยู่เตอร์ก็ได้อิทธิพลศิลปะมุสลิม ทำให้งานเปลี่ยนเป็นนามธรรมมากขึ้น ซึ่งเมื่ออยู่อินเดีย ยังเป็นวิวทิวทัศน์อยู่ แล้วเมื่อไปถึงกรีซงานจึงได้เป็นนามธรรมเต็มตัว

ปัจจุบัน อินสนธิกำลังทำงานภาพพิมพ์ชุดใหม่ คาดไว้ว่าจะได้งานประมาณ ๒๐๐ ชิ้น งานชุดนี้อินสนธิใช้รูปทรงง่ายและน้อย แต่ยังสื่อรูปทรงชีวิต (Organic Form) ด้วยรอยมีดที่แกะอย่างเรียบง่าย เหมือนบทกวีสั้น ๆ แต่แหลมลึก

บูรณาการจากวัฒนธรรมหลากหลาย

อินสนธิเคลื่อนที่ไปกับงาน ให้งานเดินไปบนทางชีวิตของเขา เขาสะท้อนศิลปะ ศิลปะสะท้อนตัวเขา อินสนธิปล่อยให้วัฒนธรรมหลากหลายผ่านเข้ามาในจิตสำนึก และเกิดการสังเคราะห์ระหว่างตัวเองกับวัฒนธรรมที่ได้พบเห็นเหล่านั้น เมื่อผ่านอัฟกานิสถานเตอร์ก็ อิหร่าน วัฒนธรรมมุสลิม ได้ตรึงตรานผลงานแกะสลักไม้และงานภาพพิมพ์ของอินสนธิ ลวดลายอาหรับที่เขาประทับใจไหลพัดผ่านลายช่องลม ประตูหน้าต่างออกมาเป็นรูปกายใหม่อย่างมีชีวิตชีวา และเมื่อเขาไปถึงบาเซิลน่า ประเทศสเปน เขาเห็นงานสถาปัตยกรรม ของ Antonio Gaudi สถาปนิก-ประติมากรคนสำคัญของโลก แน่ละไม่มีใครจะหักห้ามใจไม่ตื่นตื่นกับจินตนาการของผลงาน Gaudi ได้ อินสนธิก็เช่นเดียวกัน เขานำอิทธิพลที่ได้มาบูรณาการใหม่อย่างสร้างสรรค์และแยบยล จนเกือบจะไม่เห็นเค้าโครงของต้นแบบจริง ๆ แล้วอินสนธิก็มาจากเชื้อสายศิลปินไทยที่ชอบ “ล้อเลียน” มากกว่าจะใช้คำว่า “อิทธิพล” อินสนธินำรูปแบบและเทคนิคของ Gaudi มาดัดแปลงแต่ผิวนัยบ้าน และห้องส้วมด้วยกระเบื้อง หิน และไม้ ที่ดูแล้วสนุกและแปลกตาโดยเฉพาะห้องส้วมที่ลึบระนาบเรขาคณิต ให้เป็นรูปอุโมงค์เพดานโค้งเหมือนถ้ำเป็นที่น่าสนใจของผู้เข้าไปใช้ห้องน้ำแห่งนี้

ประติมากรรมโลหะ/วัฒนธรรมล้าเรีจรูป

เมื่ออินสนธิ์จับงานโลหะ เป็นช่วงของการค้นหาเลี้ยงชีพกับการดำเนินชีวิตให้อยู่รอดในนิวยอร์ก ต้องรื้อฟื้นความรู้เดิมที่เรียนจากพ่อนำไปประยุกต์ใช้จนเลี้ยงตัวได้ นั่นคือการทำเครื่องประดับ การเชื่อมโลหะ ทองเหลือง ทองแดง สร้อย กำไล ต่างหู และงานตกแต่งบ้านเรือน (ดูบทที่ ๓) งานเหล่านี้ นำไปสู่แนวความคิดการสร้างประติมากรรมโลหะของเขาในเวลาต่อมา

นิวยอร์กเมืองที่เต็มไปด้วยการใช้เทคโนโลยี เป็นชิพจวบเคลื่อน องค์กพยพของเซลล์ต่าง ๆ ที่เกาะกลุ่มและโยงใยกันอยู่เป็นหน่วยยูนิตให้มีชีวิตเติบโตและเคลื่อนไหวไปในเมืองยักษ์แห่งนี้ จากเล็กไปใหญ่ จากใหญ่ไปสู่ย่อยเชื่อมต่อกันโดยตลอด

จินตภาพของนิวยอร์กที่ผ่านสายตาคินสนธิ์ก็คือ ท่อ ปล่อง กล้อง เล็กใหญ่ โปร่งทึบแบนกลม ซึ่งแวดล้อมชีวิตอยู่ เมื่อไปร้านวัสดุก่อสร้างฮาร์ดแวร์ ก็พบมันอีก อินสนธิ์ได้นำมันมาเชื่อมต่อกันเป็นองค์ประกอบ ที่ดูประหนึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตด้วย มีแขน ขา สัดส่วนละม้ายคล้ายสัตว์ หรือแมลงบางชนิด และเหมือนเครื่องยนต์ที่จะใช้งานกับการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ด้วยเหมือนกัน งานอินสนธิ์น่าจะมีเป้าหมายที่จะสร้างจิตสำนึกต่อสังคมในบริบทว่าด้วยแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างประติมากรรมได้ทะเล ในอวกาศ หรือในหุบเขา แท้จริงมิใช่จะเป็นเครื่องมือบำบัดน้ำเมา อากาศเสียที่เป็นรูปธรรม หากแต่เป็นการกระตุ้นจิตสำนึกของผู้คน โดยเฉพาะนักวิทยาศาสตร์ วิศวกร ผู้มีส่วนรับผิดชอบต่อการสร้างเครื่องยนต์กลไกได้ใช้จินตนาการและให้ความสำคัญกับสุนทรียะและความงามโดยไม่มองข้ามส่วนนี้ ยิ่งกว่านั้นอินสนธิ์เคยมีความคิดที่จะปลูกข้าวบนลานซีเมนต์ ความคิดนี้เป็นส่วนหนึ่งของการสนทนาทางโทรศัพท์กับผู้เขียน เขายังไม่ได้ลงมือทำแต่อยู่ในความคิด ที่จะค้นคว้าการปลูกข้าวบนตึก สำหรับผู้ที่อยู่คอนโดหรืออยู่ในปากคอนกรีตไม่มีโอกาสจะทำนาบนดิน ก็สามารถทำบนหลังคน หรือบนคอนกรีตได้น่าจะเป็นความคิดที่มีเหตุผล และมีเจตนาที่งดงามควรแก่การติดตามศึกษาของผู้สนใจต่อไป

ขณะที่เขียนชีวประวัติของอินสนธิ์อยู่นี้ ก็ได้รับทราบมาว่าโครงการสร้างประติมากรรมได้นำของอินสนธิ์ อาจจะเป็นจริงในเร็ว ๆ นี้โดยมีนักธุรกิจศิลปะจะลงทุนให้สร้างขึ้น ณ สถานที่ท่องเที่ยวทางทะเลแห่งหนึ่งของไทย แล้วมีการเปิดให้ผู้ชมได้ประดาน้ำลงไปชมนิทรรศการกันเป็นรูปแบบใหม่ในวงการศิลปะของโลก ทำให้จินตนาการถึงวันเปิดงาน ที่ประชาชนคงจะต้องดำน้ำลงไปตัดรบบันด้วยเป็นแน่

สรุปว่างานประติมากรรมโลหะของอินสนธิเกิดที่นิวยอร์กเมืองใหญ่ เต็มไปด้วยเทคโนโลยีที่อินสนธิแทนชีวิตเหล่านี้ด้วยรูปทรง วงกลม ทรงกระบอก แผ่นเหล็กม้วนเป็นท่อ เป็นกล่อง มีกึ่งกันเชื่อมโยงกันถึงชีวิตถึงเครื่องดนตรี อินสนธิปล่อยรูปทรงเหล่านี้เป็นอิสระเช่นเดียวกับที่เขาทำงานกับไม้ คือมาจากร้านวัสดุก่อสร้างอย่างไร ก็คงรูปของมันอย่างนั้น เรียกว่า “วัฒนธรรมสำเร็จรูป” ภายใต้นุฏนาการผ่านจิตสำนึกทางด้านอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเป็นเนื้อหา (Theme) เดียวกันของอินสนธิโดยตลอด

บทกวีของอินสนธิ : พื้นบ้านหรือเหนือจริง

“กวีวาดรูป คนวาดรูปเขียนกวี” นี่เป็นธรรมชาติอีกอย่างหนึ่ง ที่พบเห็นกันเป็นปกติในตัวศิลปิน แต่ก็ไม่ใช่ทุกคน อินสนธิมีงานกวีที่เขียนไว้ไม่น้อยที่หวังว่าในอนาคตจะมีการค้นคว้ารวบรวมกันต่อไป

ฟรานซิส เบคอน กล่าวว่า ประวัติศาสตร์ทำให้คนฉลาด กวีทำให้คนคม บทกวีเป็นผลของการย่อยประสบการณ์ แล้วกลั่นตัวจนเหลือหยดสุดท้าย ดังนั้นความเข้าใจอันใดเล่าจะดีไปกว่าการอ่านบทกวีตัวจริง แล้วปล่อยให้ความรู้สึกซาบซึ้งเข้าถึงญาณอันปิตุของเร โดยไม่ต้องหาคำอธิบาย การเอ่ยถึงบทกวีของอินสนธิเป็นเพียงความต้องการนำเสนอผลงานอีกประเภทหนึ่งที่น่าสนใจ เป็นหลักฐานของการสร้างสรรค์ที่มีอยู่ในตัวอินสนธิอีกมิติหนึ่ง

ที่จดจำกันได้ในหมู่ศิลปินกวีหน้าพระลาน อย่างน้อยก็จะต้องรู้จักท่องได้ ไม่ ๑ ก็ ๒ บท

- หนูตัวเมียเลียกระเบื้องเคลือบ เหลือบมาเห็น ร้องไห้ โฮโฮ
- แมงซีเบ้า เข้าแล้วกลิ้งลงจากเขา ตกลงเอาใส่หน้าผา
ก็หาว่าสนุกเอา ดันไม้จิ้มดูเขา แมงซีเบ้าก็เล่าไป
พอนกเจ้าเห็นเข้า แมงซีเบ้าก็หลบหาย

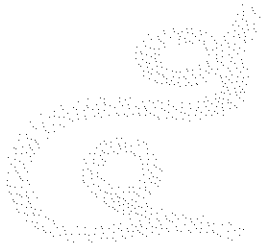
บทกวีของอินสนธิ ย่นระยะทางเดินให้เราหลายกิโลเมตร ลดการใช้คำลงหลายร้อยคำ กวีของเขาเป็นทั้งความงาม และภษิต (Didactic) บทกวีของเขาสร้างบรรยากาศกลิ่นไอของพื้นบ้านที่เป็นตัวเขา และเป็นรากเหง้าของคนกับธรรมชาติ อินสนธิมีสัญชาตญาณที่สื่อให้เห็นอยู่เสมอถึงโยงใยสำคัญระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่ไม่มีสิ่งใดจะมาพรากออกจากกันได้ ดังนี้แล้ว

เมื่อนุษย์กำลังทำการใดที่เป็นอันตรายต่อสายสัมพันธ์ดังกล่าว หรือด้วยความหลงผิดเป็นชอบ.... กระเบื้องเคลือบจะมีพื้นผิวมันแวววาวสักปานใด จนหมึกคิดว่าเป็นของที่น่าเลียดได้อย่างเริ่ดอร่อย เมื่อรู้ตัวว่าไม่ใช่ ก็เป็นบทเรียนที่ต้องเสียใจ หรือเสียหน้า (จนต้องร้องไห้)

ส่วนบทที่ ๒ ชวนให้เห็นชีวิตของอินสนธิเป็นอันเดียวกันกับแมงจี้เป้าแมลงที่เกิดจากขี้ควาย อาศัยอยู่ในเป้า เป็นโลกของมัน วันหนึ่งขี้เป้าแตกกระจาย แมงจี้เป้าออกมาเห็นโลกกว้างใหญ่ไพศาล เล่าให้ต้นไม้ผู้ไม่เคยไปไหนฟัง ครั้นนกผู้บินได้ไปไกลกว่ามาเห็นเข้า แมงจี้เป้าก็หลบหาย.....

การตีความเช่นนี้ เป็นเพียงทำกันสนุก ๆ ในหมู่เพื่อนแบบผิวเผิน โดยไม่มีหลักวิชาทางวรรณกรรมวิจารณ์แต่อย่างใด

มีผลงานกวีที่อินสนธิเขียนประกอบภาพ ภาพประกอบกวี อีกเป็นจำนวนมาก ยังไม่ได้นำออกมาเผยแพร่

วิเคราะห์/สรุป

ยุคสมัยทางศิลปะใช้เวลาประมาณ ๑ ศตวรรษ ต่อการเปลี่ยนแปลง ในยุโรปตะวันตก อย่างสหราชอาณาจักรอังกฤษ สมัยวิกตอเรีย ที่เป็นยุคของความเข้มงวดและเคร่งครัดกับ กฎเกณฑ์นั้น ก็ใช้เวลา ๑๐๐ ปี ในการเปลี่ยนมาเป็นยุคสมัยใหม่ โมเดิร์นนิสม์ ที่ปลดปล่อย กฎเกณฑ์เก่า ๆ ออกไป

สำหรับประเทศไทยใช้เวลาไม่ถึง ๕๐ ปีหรือประมาณ ๒-๓ ทศวรรษเท่านั้น กล่าวได้ว่า เมื่อ ๓๐-๔๐ ปีที่แล้ว ศิลปะไม่อยู่ในเรื่องที่จะพูดถึงกันในสังคมเท่าไร ปัจจุบันมีคอลัมน์ศิลปะ อยู่ในนิตยสาร และหนังสือพิมพ์ประจำวันด้วยซ้ำ งานเปิดนิทรรศการมีเกือบทุกวัน มีการประมูล ผลงานศิลปะทั้งในระดับชาติและนานาชาติ

ศิลปะเติบโตขึ้นตามความเจริญของเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา บุคคลผู้มีอาชีพทำศิลปะ สามารถยึดเป็นอาชีพหลักเลี้ยงตัวได้ในปัจจุบัน ยิ่งกว่านั้นบางคนประสบความสำเร็จ เป็นผู้มี ชื่อเสียงและได้รับการยกย่องสรรเสริญ ต่างไปจากเมื่อ ๓๐ ปีก่อน ซึ่งภาพเขียนของศิลปินใหญ่ ยังถูกกริด ถูกทำลายได้รับความเสียหาย แต่ภายหลังไม่นานศิลปินท่านนั้นก็ได้รับการเชิดชูเกียรติ เป็นศิลปินแห่งชาติ

ศิลปะไทยแบบจารีตประเพณี ที่ได้รับการยกย่องว่ามีเอกลักษณ์และยิ่งใหญ่เพียงใดนั้นก็หาได้เกิดขึ้นเอง โดยไม่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมอื่นเลยไม่ ศิลปะไทยในอดีต หิบบิยมผสมผสาน กับเพื่อนบ้าน และวัฒนธรรมภายนอกมาโดยตลอด ณ วันนี้ศิลปะร่วมสมัยของไทยก็เช่นเดียวกัน มีผลงานไปแสดงอยู่ต่างประเทศ และศิลปินไทยก็ได้เข้าไปมีบทบาทเคลื่อนไหวในเวทีโลก อยู่เป็นจำนวนไม่น้อย ส่งผลให้เกิดประสบการณ์และแนวคิดใหม่ ๆ ความหลากหลายอันเป็น สิ่งสำคัญสำหรับการเติบโตทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม ก่อนที่อิทธิพลหรือลัทธินิยมใด ๆ จากภายนอกจะเข้ามา หรือเข้าถึงได้นั้น เงื่อนไขภายในจะต้องอยู่ในภาวะที่พร้อมจะรับ มีสิ่ง

ที่มาจากข้างนอกมากมายหลายอย่าง ที่ไม่สามารถเติบโตได้ในสังคมไทย ซึ่งอาจไม่ใช่เรื่อง ศิลปะอย่างเดียว แต่เป็นเรื่องความรู้ ความคิด วิชาการ ที่มากับกระแสนิยมตะวันตก บ้างเข้ามา เป็นอุดมการณ์ที่ครอบงำ หรือบีบบังคับ บ้างเข้ามาริดรอน และกดขี่ จนเชื่อกันว่าถ้าชา จะไม่ทันการณ์ ทั้งหมดนี้เป็นตัวเร่ง ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนเร็ว ยิ่งคุณลักษณะแบบไทย ที่ถูกมอง ว่ามีการประสานสูง มีธรรมชาติที่จะโอนอ่อน ปรับเปลี่ยน ถ้ามารแรงก็ชะลอ ยอมรับ อดทน (Tolerate) กระแสดังกล่าวนี้มี ตั้งแต่ รัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕ ต่อเนื่องกันมาแล้ว ดังนั้น การกล่าวถึง “ลักษณะเฉพาะ” ไม่ว่าจะหมายถึงอะไรก็ตาม ก็คือลักษณะเฉพาะที่มาจากข้างนอก

อินสนธิ์เป็นคนนอก

กล่าวตามศัพท์โพสท์โมเดิร์น (ยุคหลังสมัยใหม่) ก็ต้องเรียกว่าอินสนธิ์เป็น “คนอื่น” (The Other) คือเป็น “คนอื่นในวัฒนธรรมของตัวเอง” (“The other from within...”) “เป็นคนอื่น ในหมู่คนทั้งหลาย” อินสนธิ์อยู่ในสภาพนี้ตลอดชีวิต เขาไปโรงเรียนเดียวกับเด็กอื่นด้วยความ มุมนะ การศึกษาเขาอาจไม่ได้เด่น (ถูกทำทัณฑ์บนไว้) เขามาจากชาติพันธุ์คนยอง ชนกลุ่มน้อย ในสายตาคณะกลุ่มใหญ่ แต่ความแตกต่างเหล่านี้กลับตัวเป็นแรงดันกลายเป็นจุดได้เปรียบ ลักษณะ พิเศษท่ามกลางความปกติ เป็นคนป่าซางท่ามกลางคนนิวยอร์ก เขาเป็นศิลปินแจ้งเกิดในนิวยอร์ก รุ่งเดียวกับ Lary Rivers และ Andy Warhol ซึ่งเป็นกระแสใหญ่ของอเมริกา เขาอาจจะพบกับ การเลือกปฏิบัติครั้งแล้ว ครั้งเล่า คงจะพอจินตนาการได้ จากความเป็นอื่นของเขา พลั้งพลัดกัน กลับเป็นโอกาสให้อินสนธิ์ ไม่เพียงแต่จะสามารถอยู่รอดให้ได้เท่านั้น หากแต่กลายเป็นศักยภาพ ๒-๓ เท่าทวีคูณ มากกว่าคนอื่นโดยทั่วไป เขาต้องต่อสู้และทำงานหนัก อุปมาดั่งเม่น ที่กินหนาม อย่างเอร็ดอร่อยพร้อมกับเลือดของตัวเอง

เม็กกะของศิลปิน

ข้อสรุปนี้เป็นประเด็นที่น่าสนใจ จากการมองชีวิตการเดินทางของอินสนธิ์คือการเชื่อมโยง อุดมคติทางศิลปะ ซึ่งเป็นแรงดันอันเดียวกัน ตั้งแต่การมาจากอิตาลีสู่เมืองไทยของอาจารย์ศิลป์ อาจารย์สุวรรณีไปโรมแล้วกลับมาเขียนหนังสือ อาจารย์ทวีไปเรียนต่อ อาจารย์เพื่อ อาจารย์ประหยัด อาจารย์มานิตย์ และท่านอื่น ๆ จนกระทั่งมาถึงอินสนธิ์ ที่ซัดสาดสุดเคอร์ไปจนถึงโรมวิสัยและ ทิ้งรถไว้ จนคุณนาวัน ศิลปินไทยรุ่นหลังได้ไปเจอเข้าแล้วเอาเรื่องราวมาเขียนไว้ใน “สุดขอบฟ้า” ทั้งหมดนี้เป็นตำนานเล่มใหญ่ (Myth) ของศิลปิน อันเกิดจากพลังขับเคลื่อนเดียวกันทั้งสิ้น ดังนั้นอิตาลีหรือโรมวิสัย จึงกลายเป็น “เม็กกะ” ของศิลปินไทย (อาจารย์สุรสิทธิ์ และอาจารย์ ศรีวรรณ เสาวัคคง เล่าว่าไปอิตาลีมาแล้ว ๕ ครั้งด้วยความประทับใจ และยังจะหาโอกาสไปอีก)

ด้วยพลังขับเคลื่อนดังกล่าว ที่มีอยู่ในตัวของศิลปินทุกคน และแต่ละคนต่างก็หาวิถีทางที่จะไปสู่ดินแดนเม็กซิโก ด้วยศักยภาพของตนเอง อินสนธิ มีพื้นฐานของการกระทำทุกอย่างด้วยตนเอง แม้ว่าข้อจำกัดของเขาอาจจะดูกว้างใหญ่ แต่เขาก็มองมันด้วยความเป็นไปได้ ความสำเร็จอยู่ไม่เกินความสามารถ มีสตูดิโอแค่คันเดียวก็ไปได้ กล่าวด้วยภาษาง่าย ๆ “ใครจะบ้าพอที่จะซื้อสตูดิโอจากกรุงเทพลึงกรุงโรม” แต่อินสนธิบ้าพอ คนที่มีจินตนาการและความมุ่งมั่นอย่างแรงกล้าเท่านั้นที่จะไปถึง พลังส่วนนี้ของเขาไม่หมดไม่เบาบาง แม้จังหวะชีวิตจะเหวี่ยงขึ้นไปสูงแล้วตกลงสู่ที่ต่ำสุด ก็พร้อมที่จะเริ่มต้นใหม่จากมือเปล่า เขาเปลี่ยนมันให้เป็นพลัง กลับมาสู่รากเหง้าหนีเข้าป่าห้วยไฟ ก็กลับไปสู่ตัวเอง เป็นตัวเอง และเห็นความงามของชีวิตที่สันโดษ ก่อให้เกิดพลังสร้างสรรค์งานศิลปะต่อไป ภายใต้ความสงบของธรรมชาติและชนบท

ภูเขาได้น้ำ

การกระทำทุกอย่างของมนุษย์ มีเหตุและผลของการกระทำ อินสนธิเอาชีวิตเข้าไปในโลกการทำศิลปะของเขาอย่างสุดขอบ หรืออาจจะข้ามขอบเขตแดนไปด้วยซ้ำ จนดูเหมือนวิปริต ผิดปกติ ตามสายตาของสังคม กล่าวอีกอย่างถ้าเอามาตรฐานของจารีตประเพณีมาเป็นมาตรวัด อินสนธิอาจจะไม่มีความสำคัญอะไรเลย เพราะเขาไม่ได้อยู่กับโลกสามัญของจิตสำนึก เขาไม่ได้เป็นพิษภัยต่อสังคม แต่เขามีโลกที่ซ่อนอยู่อย่างลึกซึ้ง เหมือนภูเขาได้น้ำที่มองไม่เห็น ไอซ์เบิร์กภูเขาน้ำแข็งเป็นสิ่งมีชีวิตตน โผล่ให้เห็นเพียงส่วนหนึ่ง แต่ได้น้ำนั้นมีขนาดมหึมาที่มองไม่เห็น และไม่รู้ได้ว่ามีขนาดเพียงใด พฤติกรรมของมนุษย์ก็เช่นเดียวกัน มักแสดงให้เห็นเพียงส่วนเลี้ยวเดียว แต่ส่วนที่ซ่อนอยู่หรือกดทับไว้ยังมีอีกมากมาย เป็นจิตใต้สำนึกที่มีตัวตน

ศักยภาพของมนุษย์มีขอบเขตกว้างใหญ่ไพศาล แต่เราอาจมองไม่เห็นและยังไม่ได้พยายามที่จะใช้มันอย่างเต็มพิกัด (Capacity) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสังคมเองเป็นผู้กดหรือบดบังไว้ (Social Constrains) ดังได้กล่าวไว้ในตอนต้นว่า ศิลปินอาจปล่อยตัวเองประคานน้ำเข้าไปยังโลกใต้สำนึก แล้วนำประสบการณ์ออกมาสู่โลกสามัญให้สังคมได้เห็น ดังนั้นจึงถือได้ว่าจิตใต้สำนึกมีตัวตน หรืออาจกล่าวได้ว่า การกระทำใด ๆ ของมนุษย์ ย่อมอยู่บนฐานของความเป็นจริง และมีเหตุผล หากแต่จะเป็นส่วนไหนของภูเขาน้ำแข็งเท่านั้น....ได้น้ำ เหนือน้ำ จิตสำนึก จิตใต้สำนึก หรือจิตไร้สำนึก

ศิลปะและบทเรียนของสังคม

อินสนธิสร้างสรรค์หรือเนรมิตงานอันเป็นผลมาจากการแก้ไขอุปสรรคและปัญหาดังได้กล่าวไว้เช่นเดียวกันในบทที่ ๔ ถึงกระบวนการลดทอนเพื่ออุดมคติของความงามไปสู่การเจียระไนชีวิต มีคำกล่าวในหมู่ช่างและศิลปิน ผู้ที่พยายามสรุปคำอธิบายการทำศิลปะว่าการทำศิลปะคือการแก้ปัญหา เริ่มแต่คุณจรดดินสอ ปากกา พู่กัน ลงบนกระดาษหรือผ้าใบ การแก้ปัญหาก็จะเริ่มขึ้น ณ จุดนั้น ...ชีวิตก็เช่นเดียวกัน กว่าจะพบความงาม ความพอดี ต้องขจัดปัดเป่า การสกัดออกของอารมณ์ที่มารบกวนจิตใจ คือการสร้างสรรค์ ปัจจุบันวงการแพทย์ได้หันมาใช้ศิลปะในการบำบัดรักษามากขึ้น อินสนธิเองได้กล่าวอย่างยอมรับว่า ชีวิตเขาได้รับการบำบัดรักษามาโดยตลอดด้วยศิลปะ

ศิลปินเป็นผู้นำของสังคม ผลงานที่มีแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ สะท้อนจินตนาการให้สังคมมีจิตสำนึก สังสรรค์ต่อสายใยระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ต่างจากคัมภีร์ที่เอาแต่พร่ำสอนแต่ศิลปะยังลึกถึงจิตสำนึกและความละเอียด

ความโดดเด่นของอินสนธิ ไม่ได้อยู่ที่การทำศิลปะ “หิวหาวหรือเวอร์” งานของเขาอาจดูสมัยใหม่ หรือเป็นนามธรรมอยู่ค่อนข้างมาก เนื่องจากการเปิดหน้ากล้องรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมของอินสนธิ เขาไม่ได้เป็นทาสของสมัยใหม่ ศิลปะในอเมริกามีมาก แต่เขาให้ความสนใจในงานบางชิ้นเท่านั้น ที่สอดคล้องกับแนวคิดและธรรมชาติของเขา อินสนธิเป็นศิลปินมีรากเหง้า มีจาริตประเพณีเป็นพื้นฐาน ผลงานอินสนธิมีลักษณะที่บรรลุลูกภาวะ (Matured) ไม่ปล่อยตัวตามกระแสนิยม แต่ก็ไม่ใช่หยุดนิ่งอยู่กับที่หรือย่ำเท้า เขาเป็นนักแสวงหาที่น่าติดตาม ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนวัสดุ เทคนิค หรือแนวคิด เขาว่างมือจากงานแกะไม้ ไปทำภาพพิมพ์ ไปทำบาติก ทำสีน้ำ (ปัจจุบันอินสนธิกระตุกหัวไหล่อีกเสบ แกะไม้ไม่ได้ เขาจึงหันไปเขียนสีน้ำได้กว่า ๑๐๐ รูป)

ชีวิตอินสนธิคัมคัมคัมกับศิลปะโดยตลอด มีปูมหลังกำเนิดมาจากคนของสิบสองปันนา เกิดและเติบโตในเมืองไทย แล้วออกไปหาประสบการณ์ในยุโรป ใช้ชีวิตในนครนิวยอร์ก ผลงานของเขาได้รับการสร้างสรรค์จัดแสดงและเป็นที่ยอมรับยกย่องตลอดเวลาที่ใช้ชีวิตอยู่ในต่างประเทศเป็นเวลากว่า ๒๐ ปี ก่อนที่จะกลับมาอยู่ป่าข้างบ้านเกิด

วงล้อของอินสนธิหมุนร้อยเรียงผ่านชีวิตและตำนานการสร้างสรรค์ศิลปะของเขามา ๖๕ รอบปี (พ.ศ. ๒๕๔๖) ด้วยบำเหน็จรางวัลศิลปินแห่งชาติ เชิดชูเกียรติคุณ แต่ อินสนธิ วงศ์สาม ผู้ซึ่งผู้เขียนขอร่วมสวดดี มาด้วยประการฉะนี้